RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933. Andra kammaren. Nr 36.

Tisdagen den 2 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 25 och den 26 nästlidna april.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts på kammarens bord vilande proposition, nr 246, angående förstärkning av femte huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

§ 3.

Härefter föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 19—29 och statsutskottets utlåtanden nr 63—68.

§ 4.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets memorial, nr 69, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande anslaget till det frivilliga skyttevväsendets befrämjande blev den i detta memorial föreslagna voteringsproposionen av kammaren godkänd.

§ 5.

Slutligen föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bankoutskottets utlåtanden nr 30—32.

§ 6.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 95, till Konungen angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes

bankoutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse, m. m.; samt

sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägofred, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Ericson* i Boxholm	under	6	dagar	fr. o. m.	den	2	maj,
» *Nordström*	»	8	»	»	»	4	» och
» *Christiernsson*	»	2	»	»	»	4	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.9 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 3 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos, men bordlades åter bankoutskottets utlåtande nr 29 samt sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

§ 2.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 247, angående vissa åtgärder till spannmålsodlingens stödjande.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Vid nu skedd föredragning av andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående ersättande av inom statsförvaltningen anställd extra och tillfällig personal med å övergångsstat uppförd personal biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 4.

Ang. besättandet av vissa sjukvårdsbefattningar.

Vidare förekom till behandling andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående besättandet av vissa sjukvårdsbefattningar; och yttrade därvid:

Herr **Hansson** i Trollhättan: Herr talman! Utskottets yrkande om avslag på denna motion kan egentligen sägas mera grunda sig på formella än på reella skäl. På grund av en särskild omständighet har nämligen denna motion blivit hänvisad till tillfälligt utskott. Yrkandet i motionen gäller emellertid tillsättandet av ordinarie befattningshavare under femte huvudtiteln, en fråga, som också behandlats i vanlig ordning, när denna huvudtitel var föremål för riksdagens prövning. I egenskap av motionär hade jag också tillfälle att säga

Ang. besättandet av vissa sjukvårdsbefattningar. (Forts.)

några ord i sak, när frågan den gången förekom, men jag måste dock nu be att få taga kammarens tid i anspråk några få ögonblick i själva sakfrågan.

Det råder icke tvivel om, och det ha vi också sagt i vår motion, att kvinnlig sjukvård här i landet är eftersträvansvärd, helst som den ju också utövas på ett utmärkt sätt. När det gäller kroppssjukvården, som ju helt och hållet omhänderhaves av kvinnliga befattningshavare, finnes det heller icke någon anledning att här yttra något.

När det däremot gäller sinnessjukvården, så finnes det ju vissa gränser, som man får akta sig för att överskrida, icke minst med hänsyn till de befattningshavare själva, som äro anställda i denna sjukvård. Jag vill inte blotta några interiörer, men de, som äro intresserade av saken, kunna hos befattningshavarna själva övertyga sig om att det ibland, då uteslutande kvinnlig personal är hänvisad till att sköta oroliga manliga sinnessjuka, kan uppstå situationer, som trotsa all beskrivning. En kvinna har, fysiskt sett, inga möjligheter att värja sig mot en orolig sinnessjuk man, det är nätt och jämnt, att en stark karl, som är satt såsom vårdare, kan få bukt med en dylik patient. Det finnes fall från anstalterna för vård av sinnessjuka, då hela möblemang hunnit sönderslås, innan någon man kommit tillstädes och endast en kvinna varit närvarande vid tillfället i fråga. Vi ha ingenting emot att kvinnor tjänstgöra på lugna avdelningar och, där det kan ske i samråd med män, också på andra avdelningar, men det finnes dock, som sagt, en gräns. Var denna gränsen bör gå, därom råda olika meningar. En del av våra läkare anse, att de kunna ha nästan uteslutande kvinnliga vårdare, en del önska blandad vård, och slutligen finnas även de som föredraga huvudsakligen manliga sjukvårdare. Jag tror därför icke det hade skadat, om vi hade haft möjlighet att göra en liten utredning i detta fallet.

Nu invänder kanske någon, att det är svårt att inskränka på vederbörande läkares befogenhet i detta fall. Men då meningarna äro så skiftande om denna sjukvård och sättet för dess utövande, så är det ju möjligt, att ett slags fingervisning vore lämplig för dem, som äro allt för nitiska i fråga om utbyte av manlig personal mot kvinnlig.

Utskottet har ju heller icke, såsom kammaren behagade finna, ställt sig principiellt avvisande mot företagandet av en sådan utredning. Utskottet säger nämligen, att det torde vara skäl att »problemet upptages till närmare övervägande, innan den manliga personalen ytterligare inskränkes». Vi ha i motionen samtidigt påvisat, att vi icke i någon mån avstyrka användandet av kvinnliga sjukvårdare.

Det är också en sak, som kanske bör särskilt påpekas i detta sammanhang. I denna tid är det många, som sträva efter att utesluta kvinnor från befattningar, som innehavas av män och som nu tro, att det är ett dylikt ställningstagande från motionärernas sida, som föranlett utskottets avstyrkande. Jag vill då särskilt ha sagt ifrån, att detta icke är förhållandet.

Jag tror dock man får säga, att de skäl, som här äro framförda, hade talat för att man kunnat göra något mera åt saken, men då frågan ligger så till, som utskottet nu har sagt, har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr **Magnusson** i Skövde: Ja, herr talman, jag skall inskränka mig till att i huvudsak instämma med den föregående ärade talaren, som ju motionerat i frågan. Men dessutom vill jag tillägga, att jag vid besök vid en hel del av rikets sinnessjukanstalter haft tillfälle att observera det förhållande, som motionären här vidrört, nämligen användningen av kvinnlig personal såsom vårdare även på de manliga avdelningarna vid sinnessjukhusen. Jag skall härom icke fälla något annat omdöme än att jag vill uttala, att det kanske

Ang. besättandet av vissa sjukvårdsbefattningar. (Forts.)
kunde givas något litet material till frågans belysning, om man gjorde en undersökning angående i vilken utsträckning ledighet av den ena eller andra anledningen, icke minst sjukledighet o. d., förekommer beträffande de manliga och kvinnliga befattningshavarna. Det torde kunna hända, att det skulle visa sig vid en sådan undersökning, att användandet av kvinnlig personal icke skulle bli billigare än användandet av manlig.

I varje fall har herr Hansson rört vid ett problem, som nog förtjänar en viss uppmärksamhet, men då motionären icke gjorde något yrkande, skall jag icke heller framställa något sådant.

Häruti instämde herr *Olsson* i Mellerud.

Herr **Weijne:** Herr talman! Behandlingen i utskottet av den motion, som här föreligger, har ju givit vid handen, att motionen strängt taget icke kan här upptagas till reell prövning, då kammaren redan förut i samband med femte huvudtiteln har fattat beslut i själva sakfrågan. Utskottet har därför fått inskränka sig till att se frågan ur mera allmänna synpunkter, och därvid har utskottet kommit till den bestämda uppfattningen, att detta problem bör tagas upp till närmare övervägande, innan man skrider vidare på den inslagna vägen att utbyta den manliga personalen vid sinnessjukanstalterna mot kvinnlig. Av formella skäl kan utskottet emellertid icke föreslå en sådan utredning, och därför har utskottet måst inskränka sig till att avstyrka motionen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken **Wellin:** Herr talman! Jag har intet annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets förslag, men det må ju icke förtänkas mig, om jag i detta sammanhang ber att få yttra några ord även i själva sakfrågan.

Jag vill då först betyga min erkänsla för den försiktighet, varmed samtliga de olika myndigheter och korporationer, som haft att yttra sig över frågan, i stort sett ha behandlat densamma, och särskilt vill jag ge mitt erkännande åt utskottet för det utlåtande, som avgivits.

Det är ju så, att denna fråga varken kan, får eller bör blåsas upp till någon stridsfråga mellan män och kvinnor i fråga om levebrödet och platserna. Frågan ligger icke alls till på det sättet. Vad det här gäller och vad vi ha att taga hänsyn till, vare sig vi äro män eller kvinnor, är sjukvårdens intresse och frågan om de sjukas vård. Från den utgångspunkten kan man ge sitt erkännande åt vad som sagts i både det ena och det andra fallet.

Nu skola vi komma ihåg, att anledningen till att vi ha män på detta område av sjukvården sammanhänger med den uppfattning, som sedan gammalt varit rådande inte bara i vårt land utan över hela världen, nämligen att omhändertagandet av sinnessjuka människor icke betraktades såsom sjukvård utan såsom vakttjänst, och då passade det naturligtvis bäst, att det var män, som skötte den saken. Småningom började emellertid en humanisering göra sig gällande med avseende på vården av de sinnessjuka, och den uppfattningen vann mer och mer erkännande och spridning, att omhändertagandet av psykiskt sjuka människor i fullt ut lika hög grad vore att betrakta såsom sjukvård som någonsin omhändertagandet av kroppsligt sjuka. Det visade sig då, att många av dessa oroliga patienter, män såväl som kvinnor, under ett mera humant behandlingssätt, så att säga, och där man bortsåg från deras sjukliga tillstånd så mycket som förhållandena medgåvo och i stället behandlade dem så mänskligt, för att använda ett sådant uttryck, som kunde låta sig göra, det visade sig, säger jag, att många av dessa sjuka härigenom blevo lugnare. Och där det förr, med den behandling som de sjuka då fingo, icke kunde vara tal

Ang. besättandet av vissa sjukvårdsbefattningar. (Forts.)

om annat än att det för denna sjukvård borde vara män, starka nog att kunna hålla de sjuka, när de fingo sina orosutbrott, där har det nu visat sig, att kvinnor ha kunnat omhänderhava dessa sjuka utan att behöva använda våld, detta givetvis sagt med all den reservation, som är nödvändig med hänsyn till olika rådande förhållanden. Jag erkänner gärna, att det finnes fall, där detta uttalande icke på något sätt kan tillämpas, där det alltså kommer an på den fysiska styrkan, och där det icke är tal om annat än att mannen har ett övertag, som ingen vill bestrida.

I det sammanhanget skulle jag också vilja framhålla, att en mans lämplighet för sinnessjukvård enligt min åsikt icke bara behöver ligga i den fysiska styrkan. Jag erkänner villigt och gärna, att det visst inte kan uppställas en generell regel, som säger, att här äro kvinnorna de lämpligaste eller här äro männen olämpliga. Detta är fullkomligt individuellt. Det finnes kvinnor, som äro absolut olämpliga för sjukvård, och det finnes män, som förstå sig alldeles utomordentligt bra på den saken. Jag yttrar mig därför inte om kompetensen eller kvalifikationerna hos vare sig kvinnor eller män. Det gäller i fråga om såväl män som kvinnor att få personer, som äro lämpliga för uppgiften, för den mycket svåra och tunga uppgiften att sköta psykiskt sjuka.

Herr Hansson i Trollhättan nämnde, att när det gällde kroppssjukvård, förekom det endast kvinnliga sjukvårdare. Jag skall då be att få flicka in det lilla undantaget härvidlag, som herr Hansson förbisåg och som gäller vårt försvarsväsende. Såväl vid armén som marinen ha vi ju manliga sjukvårdare även för kroppssjuka, och erfarenheterna därifrån kunna ju också tala sitt språk i fråga om lämpligheten.

Jag har redan givit mitt erkännande åt det sätt, varpå hela denna fråga behandlats, och jag vill också uttala min erkänsla för det sätt, varpå riksdagen tog ställning till frågans princip, då denna fråga var uppe i samband med femte huvudtiteln. Jag tror det är mycket klokt såväl av riksdagen som av vederbörande myndigheter att inte uttala sig alltför definitivt i en så ömtålig och svår fråga som denna. Jag tror i stället, att det klokaste är att lämna till sakkunskapen att pröva sig fram på sätt här har skett. Det är min fullkomliga övertygelse, att såväl medicinalstyrelsen som de olika sjukhusdirektionerna och läkarna, som ju i första hand ha att handlägga denna fråga i det praktiska dagliga arbetet, komma att stå fullkomligt opartiska vid ställningstagandet i frågan och endast se på det, som efter vad jag förut antytt, är det väsentliga, nämligen de sjukas vård.

Herr talman! Med dessa ord ber jag som sagt att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Blomquist:** Herr talman! Den fråga, som det här gäller, är inte precis ny, fastän den inte kommit under allmänhetens bedömande och till dess kännedom i vidare utsträckning. Det ligger i sakens natur, att de sjuka, som här avses, icke i allo kunna bli vårdade på ett sådant sätt som önskligt är, om det endast skall användas kvinnor i sjukvården. Många talande fall visa, att när det gäller kvinnlig sjukvård för oroliga patienter vid sinnessjukhusen, är det allt annat än tillfredsställande. Ofta har det varit så, att om inga manliga vårdare funnits till hands i vissa kritiska situationer och ögonblick, skulle de kvinnliga vårdarna alldeles ha kommit till korta.

Det har visat sig en tendens att mer och mer överflytta sjukvårdens utövande på kvinnorna, där det förut varit män, som utövat detta sjukvårdskall. Det vore kanske inte så mycket att säga om den saken, om kvinnorna användes på de avdelningar, där de lugna patienterna äro, men tendensen har mer och mer gått i den riktningen, att man överflyttat kvinnliga sjukvårdare även till de

Ang. besättandet av vissa sjukvårdsbefattningar. (Forts.)

oroliga avdelningarna, och detta kan icke vara riktigt, utan är av ondo. Man bör därför säga ifrån med all kraft, att en utveckling i sådan riktning får icke fortgå, utan att det bör ske en bättre avvägning än den som hittills har förekommit på detta område.

Jag får nu endast beklaga, att motionen av rent formella skäl icke kunnat bli behandlad av statsutskottet, ty detta torde ha medfört, att det tillfälliga utskott, som haft hand om frågan, icke kunnat komma längre än det har gjort. Frågan har dock genom den nu behandlade motionen hållits vid liv, och att den förr eller senare måste komma under riksdagens förnyade prövning, det visar tydligt utvecklingen på detta område.

Som frågan nu ligger, har jag, herr talman, intet yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Härefter föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion angående viss ändring i gällande motorfordonsförordning.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 6.

Ang. utrikesärendens behandling inom riksdagen m. m.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av väckta motioner om grundlagsändringar rörande utrikesärendens behandling inom riksdagen m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Ström:** Herr talman! Vid fjolårets riksdag behandlades frågan om rikdagens arbetsformer rätt ingående och då föreslog, som bekant, konstitutionsutskottet, att man skulle inrätta ett utrikesutskott. Detta förslag avslogs emellertid av båda kamrarna. Delvis tror jag att detta berodde därpå, att det restes starka invändningar mot förslaget i första kammaren, som behandlade denna fråga före andra kammaren. När sedan frågan kom upp till behandling i denna kammare, ansåg man, att det icke vore så synnerligen mycket vunnet, om förslaget bifölls av andra kammaren, även om ett bifall kunde framstå såsom en opinionsyttring i frågan.

I den diskussion, som då försiggick här i kammaren, framdrogos så gott som alla de synpunkter, som kunna anföras beträffande riksdagens arbetsformer. Man konstaterade, att de voro föråldrade, och jag tror, att det rådde en samstämmig mening här i kammaren om att man behövde vidtaga åtgärder för att förändra riksdagens arbetsformer. Däremot voro meningarna mycket delade, när det gällde att avgöra, på vilket sätt man skulle förändra dessa arbetsformer. Det var kanske också just till följd därav som det icke blev något av med de reformer, som då hade föreslagits och som hade framlagts för riksdagen till följd av en skrivelse, som tidigare hade av riksdagen avlåtits. Ett mycket omfattande förslag hade, som bekant, utarbetats. Såsom förhållandena nu äro tjänar det kanske icke mycket till att diskutera frågan, men när det dock råder en rätt samstämmig mening om nödvändigheten av förändringar härvidlag, finnes det ju ändå anledning att hålla denna fråga vid liv.

Man har i utskottet och i diskussionerna framhållit, att det vore för tidigt

Ang. utrikesärendens behandling inom riksdagen m. m. (Forts.)
att taga upp denna fråga vid den första riksdagen efter nyval, dels därför att de nya ledamöterna i kammaren icke hunnit sätta sig in i riksdagens arbetsformer och se bristerna däri, dels därför att man ju ändå icke kan åstadkomma något resultat förrän långt senare, därför att det ju, som bekant, kräves nyval av riksdagen, innan den slutgiltigt kan konfirmera de grundlagsbeslut, som eventuellt skulle komma att fattas. Med hänsyn härtill skall jag icke närmare gå in på frågan i hela dess vidd. Jag har emellertid till detta konstitutionsutskottets utlåtande fogat en blank reservation och skall nu be att få föreslå, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för nästa års riksdag av förslag till inrättade av ett riksdagens utrikesutskott och om avskaffande i samband därmed av utrikesnämnden.

Herr *Lindberg* i Umeå instämde häruti.

Herr **Hallén:** Herr talman! Då riksdagen så sent som i fjol grundligt debatterade dessa frågor och det icke förhåller sig så, som den siste ärade talaren trodde, att det var på grund av första kammarens avslag på dessa frågor, som denna kammare fattade sitt beslut, utan det tvärtom kom i dagen, att andra kammarens stora överväldigande flertal kände sig högst olustig gentemot de reformer i riksdagsarbetet, som då föreslogos, anser jag det skäligen överflödigt att nu återupprepa denna debatt. Jag ber därför, herr talman, att i all korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Ström under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av väckt motion om avskaffande av de tillfälliga utskotten;

nr 21, i anledning av väckt motion angående överenskommelse mellan de baltiska smärre staterna, öster och väster om Baltiska havet, om ett samförstånd (entente) mellan dessa makter för främjande av gemensam självförsörjning och kulturell framfärd;

nr 22, i anledning av väckt motion om lösning av tvisten mellan Litauen och Polen om Vilnaområdet; samt

nr 23, i anledning av väckta motioner angående hävdande av nationaliteternas i alla världsdelar självbestämningsrätt m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Om världsproblemets språkfråga.

Till avgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av väckt motion om världsproblemets språkfråga.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 205, hade herr *Lindhagen* föreslagit, att riksdagen ville hos regeringen begära initiativ till överenskommelse med folkförbundets medlemmar och andra främmande makter eller vissa av dem, exempelvis balterna, för lösning av världsproblemets språkfråga genom antagande av ett neutralt, logiskt och lättlärt världsspråk vid sidan av nationalspråken samt överväga särskilt esperantos företräde.

Om världsproblemets språkfråga. (Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Hellberg, Larsén, Nils A. Andersson, Borg, Andersson* i Igelboda, *Vougt, Wiklund* och *Lundqvist* i Rotebro, vilka inom utskottet yrkat, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om övervägande av ett initiativ till nytt dryftande inom Nationernas förbund av hjälpspråksfrågan.

Efter föredragning av utskottets hemställan, lämnades på begäran ordet till

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Den här föreliggande motionen utgör ju ett led i den serie av motioner, som herr Lindhagen väckt med anledning av den så kallade folkriksdagen. Det problem, som i denna motion behandlas, anser jag emellertid vara av den vikt, att kammaren bör ägna en stunds uppmärksamhet åt detsamma.

I dessa tider torde det, därom äro nog alla överens, vara av den allra största vikt att vad som kan göras för att upprätthålla banden och förbindelserna mellan de olika länderna också blir gjort. Med den utveckling, som under de senare åren skett, då folkens breda lager allt mer och mer blivit satta i tillfälle att deltaga i internationella förhandlingar, har emellertid språkfrågan visat sig utgöra ett mycket stort hinder för det internationella umgänget. Då det gäller att skicka ut representanter till en konferens av vad slag det vara må men särskilt då det gäller konferenser, där arbetarna äro representerade, äro ju de väljande vid valet begränsade till ett fåtal personer, som behärska de språk, som i det internationella umgänget nu användas. Särskilt göra sig dessa svårigheter givetvis gällande för de mindre staterna, men även för de stora staterna har denna språkfråga sin betydelse. Jag är tämligen övertygad om och kanske de flesta giva mig rätt däri, att umgänget mellan nationerna på ett synnerligen effektivt sätt skulle förbättras därest denna fråga kunde lösas, d. v. s. därest det vore möjligt att skapa ett hjälpspråk, som förstodes av folken i olika länder och som kunde användas vid sidan av de nationella språken, såsom ett hjälpspråk vid det internationella samarbetet och vid resor i främmande länder. Vad som emellertid striden står om är egentligen, vilket språk som i detta hänseende bör givas företräde. Därom äro ju meningarna mycket delade. Under det att åtskilliga anse, att något av de nu levande språken och då framför allt engelskan bör vara det språk, som bör användas såsom internationellt umgängesspråk, anse andra, att några utsikter att få ett av de levande språken erkänt såsom ensamt förhärskande världsspråk, knappast förefinnas, utan man får försöka att gå andra vägar. Herr Lindhagen har ju ansett, att esperanto i detta hänseende har ett företräde framför andra hjälpspråk och att detta i första hand borde rekommenderas. Inom utskottet har det funnits, såsom ju framgår av betänkandet, en ganska stark minoritet, som ansett att denna fråga är av den vikt, att den borde göras till föremål för initiativ från Sveriges sida. Vi ha inom denna minoritet icke velat taga ställning till frågan om vilket språk, som borde vinna erkännande, såsom världsspråk. Vi ha endast framfört önskvärdheten av att det från Sveriges sida tages initiativ till en internationell överenskommelse om erkännande av *ett* språk, vilket som kunde befinnas lämpligast, vare sig ett nu levande språk eller ett konstgjort, såsom hjälpspråk. Om ett sådant erkännande av *ett visst språk* kunde vinnas av en tillräckligt auktoritativ myndighet, i detta fallet Nationernas förbund, är det väl sannolikt, att man inom de olika länderna skulle

Om världsproblemets språkfråga. (Forts.)

inrikta sig på att inlära detta språk för att användas vid det internationella umgänget.

Ur den synpunkt, som herr Lindhagen särskilt framfört i denna motion, nämligen fredssynpunkten, torde även denna fråga ha sin stora betydelse. Frågan om ett hjälpspråk har ju vid flera tillfällen tidigare behandlats i denna kammare, och kammaren har ju vid åtskilliga tillfällen visat sitt intresse för saken bland annat genom att bevilja anslag för undervisning i ett internationellt hjälpspråk. Jag anser, att kammaren här har ett tillfälle att ånyo visa sitt intresse för denna sak. Det är ju möjligt, att utsikterna att vinna framgång i Nationernas förbund för en framställning från Sveriges sida för närvarande icke äro alltför stora, men reservanterna ha ju också ansett, att det bör ligga i regeringens hand att taga under övervägande, huruvida ett initiativ kan vara lämpligt. Reservationen innebär endast, att riksdagen skulle giva sin anslutning till tankegången i motionen, d. v. s. tankegången om skapande av ett internationellt hjälpspråk, men lägga i Kungl. Maj:ts hand att avgöra, huruvida ett initiativ till Nationernas förbund kan anses lämpligt och ha någon utsikt. Jag skulle vilja hoppas reservationen med den lydelse, som den fått, skall kunna samla majoritet i denna kammare, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Häruti instämde fru *Nordgren* och fru *Östlund*.

Vidare anförde:

Herr **Hallén:** Herr talman! Kammaren är ju nu mitt uppe i hela detta komplex av Lindhagenmotioner, som i dag gå mot sitt öde. Det må då kanske tillåtas mig att med några ord först söka gruppera upp detta egenartade knippe av önskemål.

Först skulle man kunna säga, att det rör sig om saker av mera jordbunden natur, dit riksdagen och dess arbetsformer ju i hög grad måste räknas. Dessa motioner ha vi emellertid redan klarat av. Till den andra gruppen höra motioner med utrikespolitisk karaktär och syftning, där motionären har varjehanda önskemål. Dessa motioner ha vi också klarat av, men det må tillåtas mig att därvid göra en liten reservation gentemot den lyckligtvis ganska sällsynta privatdiplomatiska verksamhet, som utövas i riksdagen av en enskild ledamot. I en skrivelse, som motionären tillställt utskottet, har han bl. a. framhållit att speciellt de baltiska staterna, för vilka han av vissa anledningar äger en särskilt varm och livlig sympati, åtminstone genom sina beskickningar visat ett mycket stort intresse för motionärens skiftande propåer. Naturligtvis står det varje enskild människa och även varje riksdagsman fritt att så där resonera med legationer och andra, men att sedan på grundval härav föra fram en opinion, som kanske rentav av ansvariga organ stödjes, är dock en ganska betänklig sak. I en huvudstadstidning för i söndags förekom det ett slags resumé av konstitutionsutskottets behandling av även dessa utrikespolitiska spörsmål. Den framställning, som där gjorts, är sådan, att man skulle kunna få det intrycket, att utskottet i princip anslutit sig till alla dessa motionärens önskemål och framställningar. Jag vill begagna tillfället, herr talman, att till kammarens protokoll anteckna, att detta icke är riktigt. Utskottet har tvärtom bemödat sig till det yttersta att iakttaga den objektivitet och den neutralitet i dessa ömtåliga och intrikata frågor, som det varit utskottet möjligt.

Den tredje gruppen av Lindhagens motioner utgöres av skiftande spörsmål, som jag med ett utländskt ord skulle vilja säga äro av mondial eller kanske nästan planetarisk art. I dessa motioner går motionären ganska långt och

Om världsproblemets språkfråga. (Forts.)

ägnar sitt intresse åt praktiskt taget hela vårt jordklot. Han behandlar såväl världsekonomien och världsfreden som världsproblem av annan art, och där har han även fört fram världsspråksfrågan. Motionären åsyftar, att regeringen skall taga initiativ i esperantofrågan. Utan att på något sätt vilja stöta för huvudet de aktade kammarledamöter, som tillmäta esperanto ett mycket stort värde, borde man väl ändå ifrågasätta, om det icke är väl tidigt, som man är ute, då det ju bland många av världsspråkets anhängare råder stor splittring. Vi veta, att det icke endast är esperanto, som tävlar om intresset. Vi ha occidental, novial, ido och professor Zachrissons anglic och därtill något eller några språk, som jag tyvärr råkat glömma. Det finnes alltså ingen enhällig mening om vilket konstgjort hjälpspråk, som skall ifrågasättas och då utskottet nu har avstyrkt motionen har utskottet gjort det genom att hänvisa till att en av folkförbundet tillsatt kommission år 1923 uttalade sig emot dessa föreslagna önskemål. Reservanterna säga visserligen, att det är så många år sedan, som detta skedde — det är ju icke mindre än 10 år sedan och att folkförbundet kanske nu kommit på andra tankar och att man kanske nu har större utsikter med en framställning.

Den siste ärade talaren, herr Andersson i Igelboda, var nog försiktig att framhålla, att det icke vore så farligt att gå med på detta, därför att man här endast åsyftar ett slags allmän vädjan till regeringen, som sedan skulle kunna beakta eller låta bli att beakta en dylik vädjan. Vi veta nog allesammans, att om man röstar för en skrivelse, önskar man varmt och innerligt, att vederbörande Kungl. Maj:t skall effektuera den fortast möjligt. Utskottet anser emellertid, att det är ganska lönlöst att göra en sådan framställning i närvarande tid. Då det nationella känslotänkandet svallar i väldiga böljegångar över världen, då äro naturligtvis utsikterna mindre än någonsin för att folkförbundet skulle i sin nuvarande sammansättning och representation reflektera på något sådant som att upphöja ett språk, vare sig ett levande eller konstgjort till rangen av något slags internationellt hjälpspråk. Vi mena, att det är fullständigt utsiktslöst och verklighetsfrämmande att komma med sådana krav under nuvarande tider. Tillåt mig, herr talman, att dessutom framhålla, att det är verklighetsfrämmande även av ett annat skäl, nämligen det, att i praktiken löser sig nog frågan om ett världsspråk på annat sätt. Det är klart, att de stora nationerna aldrig någonsin med sin inbördes jalusi, skulle medge, att något av deras språk finge företrädesrätt framför de andra. Och att tro, att de skulle gå med på att upphöja esperanto till något sådant övervärldsspråk, är väl fullständigt uteslutet. Jag tror, att detta är en fråga, som löses i tysthet, nämligen så, att det språk, som i alla fall nu i realiteten har varit och allt mer blir världsspråk, nämligen det engelska, säkerligen blir i växande omfattning det hjälpspråk, varav de flesta människor, som deltaga i internationellt samarbete, komma att begagna sig. Det är nog alldeles uppenbart. Och jag vill påpeka, att i vårt land har särskilt färdigheten i det engelska språket stegrats oavbrutet. Här ha vi kommit så långt, att vi redan i de folkskolor, som ha ett sjunde läsår, infört det engelska språket. Kooperativa förbundet och våra stora korrespondensinstitut meddela också billig och praktisk undervisning i engelska. Det går icke ett år, utan att procenten av dem, som äro väl kunniga i detta språk, växer, och man kan förmoda, att detsamma sker i andra länder. Jag menar, att på den vägen utan några beslut i Nationernas förbund ordnar sig i praktiken frågan om ett gemensamt hjälpspråk, och detta är för oss en anledning att ej vilja reflektera på herr Lindhagens önskemål i detta avseende.

Jag ber, herr talman, att på grund av vad jag nu anfört få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om världsproblemets språkfråga. (Forts.)

Herr **Lithander:** Herr talman! Jag tror, att ju förr man avskriver dessa opraktiska förslag och ju förr man söker bespara kunskapssökande människor att lära sig ett språk, som ingen begriper, dess bättre är det; därmed gör man individerna och mänskligheten en stor tjänst. Jag har hemma hos mig en uppgift — jag har den tyvärr icke med mig här — över hur många miljoner människor, som tala exempelvis spanska, engelska, tyska och franska ute i världen. Det rör sig i flera fall om hundratals miljoner människor. På vart och ett av dessa språk finnes det litteratur. Det finnes tryckta alster sedan hundratals år tillbaka, det finnes skådespel, det finnes allt på dessa världsspråk, vilka talas, som jag sade, av hundratals miljoner människor. Då vill man rikta in ungdomen på att lära sig sådana hjälpspråk! Det kan hända, att de komma till Venedig någon gång. Försök då att begära en gondol på ido! Och om någon kommer till England och talar med en chaufför där på något av dessa språk, så är det ovisst vart han kör. Nej, man är här inne på opraktiska vägar, och jag delar fullt och helt utskottsmajoritetens uppfattning, då den avstyrker förslaget. Att hänskjuta denna fråga till Nationernas förbund vore enligt min mening att ge ytterligare belägg för, hur litet detsamma kan åstadkomma. Jag tycker, att vi skola bespara förbundet det obehaget och framför allt bespara ungdomen detta, att man leder den in på oframkomliga vägar genom att lära den ett språk, som ingen begriper.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, d. v. s. avslag på dessa projekt.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Jag skall endast säga några få ord i anledning av utskottets ärade vice ordförandes inlägg i debatten.

Herr Hallén framhöll, att reservanterna vore något för tidigt ute, därför att anhängarna av ett internationellt hjälpspråk äro splittrade och icke ha kunnat enas om något visst språk. Det är alldeles riktigt, men det tycker jag knappt kan tydas så, som om vi vore för tidigt ute, utan snarare så, att vi äro för sent ute. Vänta vi ännu längre, innan något av dessa hjälpspråk blir auktoriserat, lär det komma ännu flera språk och tävla med de redan befintliga. Jag tror sålunda, att det ej finnes anledning att vänta med saken.

Herr Hallén sade, att de stora nationerna icke skulle komma att erkänna ett konstgjort hjälpspråk. Jag är ej så övertygad därom, ty även bland de folk, som tala dessa stora länders nationella språk, exempelvis engelska, finnes det många anhängare av ett konstgjort hjälpspråk och många, som tala ett sådant. Jag tror, att det är fullkomligt oriktigt, som den senaste ärade talaren ville göra gällande, att exempelvis esperanto är ett språk, som ingen människa begriper. Tvärtom är detta språk rätt utbrett i olika länder, och man träffar litet varstädes människor, som tala och förstå esperanto. Det är ej så, som den ärade talaren själv tror, nämligen att de olika dialekterna skulle lägga hinder i vägen för människor i olika länder att förstå varandra. De sammankomster, som hållits av esperantister från olika världsdelar ha givit bevis för, att detta språk är användbart som hjälpspråk. Det är tvärtom så, att det mycket väl kan användas som hjälpspråk, och herr Lithander har missförstått detta språks möjligheter, då han säger, att man ej i Italien kan beställa en gondol på esperanto. Jag behärskar ej detta språk, men jag vet, att i kammaren finnas de, som behärska språket, så att de på esperanto kunna beställa både en gondol och vad som helst annat i Italien. Det finnes ju personer i Italien, som förstå språket, och även här i Stockholm finnes det personer, som förstå det och kunna hjälpa främlingar till rätta, som komma hit.

Eftersom vi kommit in på frågan om esperanto, så vill jag, ehuru reservanterna ej gjort något uttalande i det hänseendet, erinra, att Nationernas förbund

Om världsproblemets språkfråga. (Forts.)

ändå givit ett sympatiuttalande till förmån för esperanto som världsspråk. Det var, när frågan sedan skickades över till sakkunnigkommissionen, som det inträffade, att dessa sakkunniga, i likhet med andra sakkunniga i språkfrågor i allmänhet, ansågo ett konstgjort hjälpspråk överflödigt. Jag förstår dem så väl, ty för dessa språkmän, som kunna ett flertal levande språk, föreligger ej någon språkfråga, de ha ej behov av ett hjälpspråk. Men om man sänt frågan till utredning av personer, som ej kunnat skaffa sig sådan utbildning, att de behärska ett flertal levande språk, så hade det för dem ställt sig helt annorlunda. Sådana personer ha intresse av, att ett enda språk blir erkänt som världsspråk, så att det ej blir så, som det nu är, att det skall vara nödvändigt att lära sig minst tre språk, om man skall kunna samtala med människor i olika delar av jorden.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Det var en ärad talare från rikets andra stad, som uttalade sin uppfattning, att det var mindre klokt att lära sig språk, som ingen begriper. Det var närmast detta uttalande, som gav mig anledning att uppträda i talarstolen.

Jag vill i anledning av detta yttrande säga, att man ofta får höra uttalanden om att riksdagen innehåller personer, som tala i frågor, som de ej begripa, och jag tycker nog att min ärade vän på Göteborgsbänken genom sina uttalanden i denna fråga givit visst bevis för riktigheten av detta omdöme. Det är ju självfallet, att om man utgår från de synpunkter, som herr Lithander utgick från, nämligen att det är så och så många miljoner människor, som tala engelska, så och så många, som tala tyska, franska, spanska, o. s. v., så kommer man, när man skall jämföra dessa antal med antalet av dem, som tala ett artificiellt språk, till utomordentligt blygsamma siffror för dessa senare. Men, herr talman, denna fråga kan givetvis icke alls ses ur denna synpunkt. Jag ser på frågan närmast som arbetare. Jag har redan förut här i kammaren utvecklat mina synpunkter på världsspråksfrågans problem och kommit till den uppfattningen, att skall man ur arbetarsynpunkt komma någon vart i denna labyrint av språk, som världen f. n. brottas med, måste man söka sig fram på de artificiella språkens väg. Det är ej så, att de artificiella språken ej begripas av någon. De begripas av dem, som lärt sig språket. Jag har varit i tillfälle att resa igenom hela Europa, ehuru ej i alla länder där, men ett stort antal. Jag har talat esperanto med engelsmän, jugoslaver, tyskar, fransmän, schweizare, belgare, holländare och har aldrig märkt någon som helst svårighet att förstå dem. Det är sålunda fullständigt oriktigt, när man säger, att det är ett språk, som ingen begriper. Det är självfallet, att jag ej kan tala esperanto med en, som ej lärt sig esperanto. Jag kan ej ens göra det med herr Lithander utan får då tala min västmanländska dialekt med honom, som talar sin Göteborgsdialekt. När herr Lithander säger, att det är nödvändigt att övertyga ungdomen, att den är ute på orätta vägar, när den offrar tid och pengar på att lära sig esperanto, har han fullständigt orätt. Ungdomens intresse för språkstudier i vårt land är glädjande stort, och ur mina synpunkter är det så mycket mera glädjande, som detta intresse under de sista åren koncentrerats på esperanto, därför att det visar, att dessa studier leda till ett helt annat och bättre resultat, än när man studerar de nationella språken. Av ålder har inom den folkliga bildningsverksamheten studiet av engelska språket dominerat, men under de sista åren har studieintresset allt mera gått över till esperanto och detta just därför, att det blir ett bättre resulat, som leder fortare till målet, än när man studerar de nationella språken, på grund av deras svårigheter. Det är självfallet, att om man offrat några år på att studera ett

Om världsproblemets språkfråga. (Forts.)

nationellt språk, kan man hjälpligt taga sig fram vid resor i de länder, vilkas språk man studerat, och kan hjälpligt leta sig igenom skrifter, som äro tryckta på det språket, men erfarenheten har visat, att det är förhållandevis få av dem, som offrat åratal på studiet av ett nationellt språk, som kunna så mycket av språket, att de förmå hålla ett anförande utan manuskript på det språket. Här har i vårt land exempelvis det under generationer lagts ner kolossala kostnader för att lära svenska folket engelska, framförallt vid högskolorna. Men det är en känd sak, att svenskar tala engelska utomordentligt dåligt. Det är något speciellt slag av engelska man talar. Och jag tycker, att när svenska staten håller sig med en professor i engelska språket i Uppsala, kunde denne koncentrera sin verksamhet på att undervisa i det språk, som han har professur i, och ej något, som han utger för att vara en bättre och reformerad engelska. Om det är så, att svenskar tala engelska dåligt, är det icke till någon fördel, om de också skola lära sig att skriva engelska dåligt genom att antaga en annan stavning än språket innehåller. Detta i förbigående. Och jag måste som medlem av en stor folklig organisation i vårt land, nämligen kooperativa förbundet, beklaga, att kooperativa förbundet har i sina strävanden för folkbildningsverksamheten tagit entreprenad på detta slag av engelska, som går under namn av anglic. För övrigt läste jag i en stor huvudstadstidning för några dagar sedan, att det nu lanseras ytterligare ett engelskt språk, så att professorn i språket i Uppsala tydligen får konkurrenter, när det gäller att reformera engelskan. Men alla dessa strävanden att i en liten nation reformera en annan nations språk kunna omöjligen tänkas lösa språksvårigheterna i världen. De kunna överhuvud möjligen bli en sport för några personer, men ej åstadkomma ett språk, som skall hjälpa oss till, att även folk med mindre mått av bildning, med mindre möjligheter att bevista högskolor, skola kunna deltaga i de mellanfolkliga rådslagen. Och min erfarenhet har lärt mig, att esperanto just är ett sådant språk, som ger möjlighet för folk i olika delar av världen att ogenerat och lätt och direkt deltaga i de internationella överläggningarna. Detta är icke möjligt med ett nationellt språk som grundval, därför att dessa nationella språk, som bygga på en mångtusenårig tradition, äro alltför svåra att lära för att för folkets breda lager kunna leda till det resultat man önskar. Skall man sålunda tänka sig någon utväg ur de svårigheter, varunder världen lider, måste man komma till de artificiella språken, och i det avseendet är det endast ett, som kan tjäna som grundval för diskussionen.

Herr Hallén framhöll, att inom världsspråksmännens leder råder mycket stor förbistring i detta avseende. Den ena rekommenderar esperanto, den andra rekommenderar ido, occidental, novial o. s. v. Jag skulle kunna fullfölja denna lista med några tiotal projekt. Det är känt, att under de sista 300 åren har det utarbetats omkring 300 konstgjorda språk, men detta förhållande visar ingenting annat, än att de språksvårigheter, varunder mänskligheten lider, äro så stora, att de manat upp framstående andar att söka utvägar ut ur dessa svårigheter. Bland alla de projekt som finnas är det bara esperanto, som har organisationer över hela världen och anhängare överallt. Jag, som deltager i denna rörelse sedan tiotal år tillbaka, vet, att varthän jag vänder mig i världen, har jag adresser på esperantister, av vilka jag kan få hjälp och upplysning. Det är det enda artificiella språk, som har utbredning över hela världen och som man överallt har nytta av. De andra artificiella språken ha ej denna möjlighet och kunna ej jämföras med esperanto i det avseendet, även om deras anhängare äro än så entusiastiska, energiska och högröstade. Det är sålunda icke tu tal om, att esperanto är det enda språket av de artificiella, som f. n. har utbredning över hela världen och sålunda kan tjäna det ändamål man vill främja med sina strävanden.

Om världsproblemets språkfråga. (Forts.)

Medan jag talar om esperanto, vill jag göra en liten invändning mot konstitutionsutskottets framställning här. Jag är nämligen icke alldeles säker på, att den är riktigt återgiven. Det är sant, att esperanto fördes fram i Nationernas förbund strax vid början av förbundets tillkomst. Det är också sant, att detta språkprojekt remitterades till kommissionen för intellektuellt samarbete. När denna kommission framlade ett förslag, däri det förklarades, att man ej kunde rekommendera till antagande som världsspråk ett artificiellt språk utan rekommenderade studium i nationella språk, står det här, att betänkandet i fråga godkändes av förbundsrådet, varefter frågan icke kommit före inom Nationernas förbund. Enligt de uppgifter jag fått från Genève — jag har dem tyvärr icke nu till hands — har det emellertid förklarats, att detta kommissionens förslag visserligen framlades till behandling men rönte motstånd inom församlingen då det framlades, och att på grund av detta motstånd resultatet blev, att förslaget återtogs från kommissionens sida. Jag är sålunda icke riktigt säker om, att det är rätt, att resolutionen godkändes av förbundsrådet. Jag tror snarare, att frågan ligger så till, att något beslut med anledning av kommissionens förslag icke föreligger, men det är i detta sammanhang ganska oviktigt. Faktum är, att under de sista tio åren har världsspråksfrågan ej upptagits till behandling vare sig i Nationernas förbunds plenarförsamling eller i dess underlydande instanser.

Jag tycker för min del liksom herr Andersson i Igelboda, att med den formulering, som reservationen fått, så borde andra kammaren kunna instämma i den. Däri har det icke sagts något annat eller mera än att ett initiativ i världsspråksfrågan bör föras fram från svensk sida. Jag anser för min del, att denna fråga är värd en dylik framstöt, särskilt i den tid av nationalism, som vi nu genomleva, där man stänger sig inne inom sina egna väggar och förföljer allt, som tillhör andra nationers intressesfär. I en sådan tid vore det fullständigt riktigt av ett folk med den kulturella standard som vårt, att taga ett initiativ, som skulle innebära, att man så att säga automatiskt tvingade vederbörande att se ut över det egna landets gränser och beredde den inom de olika ländernas gränser arbetande delen av mänskligheten möjlighet att bättre förstå sina medmänniskor. I en sådan tid tycker jag, att andra kammaren borde visa intresse för de internationella realiteterna och ge uttryck åt denna sin uppfattning genom att bifalla reservationen. Från dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få instämma i det yrkande, som gjorts av herr Andersson i Igelboda.

Herr **Fast:** Herr talman! Det förefaller mig, då jag läst reservationen och den debatt, som hittills förts, som om man från motionärens och reservanternas sida nöjt sig med ganska litet. Vad är det nämligen man vill åstadkomma? Jo, säger man, man vill åstadkomma en sympatiyttring för ett internationellt hjälpspråk, då närmast esperanto. Så långt kan jag vara med de reservanter, som uppträtt i kammaren. Jag har sympatier för ett internationellt hjälpspråk. Men jag undrar, om det är klokt av andra kammaren att uttala sina sympatier på vilket sätt som helst utan att anknyta dem till något praktiskt uppslag, så att sympatierna få något värde. Om man ville uttala sina sympatier på ett sådant sätt, att man begärde ökat stöd i form av ett anslag för att bedriva en verksamhet i landet, som skulle avse att vinna utbredning för detta språk, så skulle jag, om man ville hålla sig inom rimliga gränser, giva ett dylikt förslag mitt stöd. Men man skall icke bara uttala sina platoniska sympatier, om man vill främja en sak. Vad jag vänder mig emot är således, att andra kammaren skulle med öppna ögon skriva till regeringen och be den göra en framstöt, som jag tror,

Om världsproblemets språkfråga. (Forts.)

att ingen regering kunde eller ville i det nuvarande läget göra. När man går in för en skrivelse i vilket ämne det vara må, så skall man mena allvar och kräva, att Kungl. Maj:t utan vidare skall expediera den. Men vi ha redan nu tillräckligt med skrivelser från riksdagen som ligga och icke kunna föranleda någon åtgärd, och det antal, varmed dessa ökas, kan icke sägas öka respekten för riksdagens vilja. Jag kan icke vara med om att understödja sådana förslag, som man icke kräver, att regeringen skall effektuera. Hur förhåller det sig då här? Är det någon av reservanterna, som verkligen på allvar kräver, att, när Nationernas förbund strax förut avslagit en framstöt i detta ämne, den svenska regeringen, regeringen i detta lilla land, skall taga initiativet och kräva, att frågan upptages till förnyat övervägande i Nationernas förbund? Jag vet så väl, att icke någon menar detta, utan att reservanterna mena, att andra kammaren skall genom att antaga den formulering de gjort göra ett platoniskt uttalande för esperanto. Jag tycker inte om sympatiuttalanden, som till intet förbinda, utan jag tror då, att det är bättre att vila på hanen, till dess vi kunna låta sympatierna taga sig uttryck i praktiska förslag i stället för i fantasier.

Det är således icke någon ovillighet från min sida mot världsspråkstanken, som gör, att jag biträder utskottets hemställan, utan praktiska synpunkter, framför allt att riksdagen skall mena allvar med de skrivelser, som den avlåter, vilket icke kan vara fallet i det nuvarande läget. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Fast förenade sig herrar *Gustafson* i Kasenberg, *Persson* i Fritorp och *Leffler*.

Herr **Mosesson:** Herr talman! Också jag skulle kunna inskränka mig till att instämma i de sanna och riktiga ord, som herr Fast uttalat, men jag skall dock tillägga en enda tanke, och det är den: vad tro egentligen de ärade reservanterna, att de valmän, som sänt oss hit och som var på sitt håll kämpa med svårigheter, skulle få för tankar om oss, om vi i dessa tider skulle göra en sådan framställning? Det är andra och viktiga saker, som vårt folk väntar, att vi skola ägna vår upmärksamhet åt i dessa vargatider, än åt de utopier och platoniska drömmar, som i motionen och reservationen kommit till synes.

Det var, såvitt jag vet, ingen av dem, som nu varit uppe och talat, som gick emot den hemställan, Kungl. Maj:t i fjol kom med att, på grund av det läge vi befann oss i, det lilla anslag, som förut givits till utbildningskurser för lärare i esperanto, skulle strykas. Om icke vårt land anser sig ha råd att offra det lilla belopp, som behövs för att öka kunskapen i esperanto, mena reservanterna då, att vi kunna levandegöra tanken på ett konstlat världsspråk i en söndersliten värld?

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lithander:** Herr talman! Jag känner mycket väl den ärade talarens på Stockholmsbänken intresse för arbetarnas bildningssträvanden, som jag högaktar, men jag vill uppriktigt säga honom, att jag tror, att han skulle göra arbetarna en större tjänst, om han inriktade deras bildningssträvanden på några sådana språkstudier, som kunde giva dem mera omedelbara resultat i dessa tider. Om han vill exempelvis taga engelskan, så kan man reda sig med det språket icke bara i England och de engelska kolonierna utan även på de flesta andra ställen, såsom i Tyskland. I Sverige kunna engelsmän klara sig med sitt eget språk därför att engelskan är känd här. Det är möjligt, att — såsom den ärade talaren sade — många svenskar tala engelska dåligt, men hur

Om världsproblemets språkfråga. (Forts.)

tror den ärade talaren, att det skulle gå, om han lyckades få exempelvis en massa människor i olika länder att tala esperanto? Det skulle gå på precis samma sätt som med de levande språken, att esperanto skulle komma att talas på olika dialekter och man skulle säga, att den talar bra och den talar dåligt. Det är ungefär som med skåningar och värmlänningar, det är icke alltid de förstå varandra. Jag kan berätta om en person, som reste i utlandet och inte kunde göra sig förstådd, men då slog han näven i bordet och talade värmländska. Då begrep man honom.

Den ärade talaren sade, att han rest från plats till plats och blivit förstådd på esperanto. Jag betvivlar icke det, därför att jag vet, att det gällt konferenser som avsett esperanto, och han gav själv förklaringen, då han sade, att han hade adresser på folk, som kunna esperanto, på olika platser. Då är det naturligt, att han blivit förstådd, men på platser, där man icke kan esperanto, kan det bli kinkigt nog, tänker jag. Man bör taga något, som det stora flertalet begriper. Nu är den ärade talaren ivrig förespråkare för esperanto, men det finnes andra, som äro lika entusiastiska förespråkare för andra liknande språk och som tro, att deras är det enda riktiga och att det skall bli världsspråk. Men man krånglar bara till det för människorna. Tag då hellre skånskan eller något annat språk, som åtminstone talas på något ställe i världen. Den ärade talaren arbetar för esperanto i sin vällovliga iver att gagna och han tror på det språkets framtid, men jag vill varna min aktade och ärade vän att i sin välmening gå på dessa vägar, som endast leda människorna vilse. Hur många människor i världen tala esperanto? Det känner kanske den ärade talaren till. Jag tänker mig, att om man räknar dem, som tala ett levande språk, vilket som helst, i miljoner, så får man räkna dem, som tala esperanto, i tusental. Det skulle i varje fall icke förvåna mig, om den proportionen något så när hölle sig. Jag kan, herr talman, icke minst med tanke på ungdomen och att vi icke skola tvinga de unga att lära sig ett språk, som ingen begriper, icke annat än vidhålla mitt yrkande. Tänk om en ung man blir kär i utlandet och friar på esperanto. Då vet han ju inte, om han fått ja eller nej.

Herr **Hallén:** Herr talman! Det var egentligen närmast min gode vän, herr Eriksson i Stockholm, som föranledde mig att ånyo begära ordet. Han ondgjorde sig över att en professor i engelska intresserade sig för att förenkla detta språk, varigenom han kommit att hota den förmånsställning esperanto skulle inneha. Det är en inre familjeangelägenhet bland de konstgjorda världsspråkens anhängare, hur man skall lösa detta, men bara detta missnöje från herr Erikssons sida visar, hur splittrade meningarna äro bland anhängarna av världsspråkstanken.

Herr Andersson i Igelboda menade, att det vållade stora svårigheter för t. ex. socialdemokraterna i vårt land att kunna utse språkkunniga representanter till kongresser. Det är riktigt, men låt oss tänka oss, att esperanto skulle genom ett initiativ från Nationernas förbunds sida få större möjligheter att göra sig gällande. Antag att det inom landsorganisationens resp. fackförbund funnes ett tjogtal esperantotalande medlemmar, som kunde resa till internationella kongresser. Vad skulle man vinna med det, om man icke samtidigt hade några garantier för att man i lika stor omfattning inom Englands eller Frankrikes landsorganisationer såge till att deras medlemmar vore kunniga i detta språk? Tror herr Andersson i Igelboda, att ett sådant folk som fransmännen kunde vinnas i någon större omfattning för att lära sig ett konstgjort språk eller att engelsmännen skulle reflektera på detta? Det är alldeles uteslutet. Det är fruktlöst och verklighetsfrämmande rent ut sagt.

Jag tillåter mig återgiva vad jag från auktoritativt håll hört, från en repre-

Om världsproblemets språkfråga. (Forts.)

sentant i landsorganisationen i vårt land. Jag vill visst inte förneka, att folk, som begriper esperanto, kan ha både nytta och nöje därav. De kunna skriva till människor på Kamsjatka eller kanske få ett vykort från Singapore. Det kan vara bra för dem, som ha förbindelser på dessa språköar ute på de stora världsspråkshaven. Människorna kunna ha glädje därav och de kunna arbeta vidare på denna kanal för att få sina vyer vidgade. Jag vill inte heller underskatta esperantos möjligheter att åstadkomma förbrödring. Men när det gäller kongresser, då gäller det verkligen att man är fullständigt klar på ordens innebörd vid fattande av beslut, och då visar det sig alltid, att det är de officiella kongressspråken, franskan och engelskan, som komma till användning. Man måste vara fullständigt på det klara med ordens och formuleringarnas innebörd, och därför användas dessa språk, det är dessa kongressakkunnigas påstående. Det vore otänkbart, att ett verkligt avgörande skulle kunna träffas eller en internationell traktat skulle kunna skrivas på ett sådant språk som esperanto. Det är ett hjälpspråk. Det kan ha en uppgift att fylla såsom förbindelsemedel, när det gäller enkla saker och vardagliga resonemang, men vid allt arbete av viktigare art på det internationella området är man inom överskådlig tid tvungen att hålla sig till de levande språken.

Jag ber så att få anknyta till vad en annan talare yttrade om ungdomen. Vi veta, att om man skall lära ett konstgjort språk, så kan man inte reda sig bara med det, utan man måste också kunna ett levande. Hur skall man bära sig åt i Paris, om man bara kan esperanto? Man blir då utestängd från det landets själ, dess litteratur och dess press. Om folkförbundet går in för ett internationellt hjälpspråk, kräver konsekvensen, att det med tiden också får sin plats i skolundervisningen. Jag kan ju icke vädja till den ungdomliga publiken på läktaren, men jag misstänker starkt, att den icke skulle vara belåten med att få ytterligare ett språk på det överbelastade skolschemat.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

I detta anförande instämde herr *Osberg*.

Herr **Lovén:** Herr talman! Till den siste ärade talaren vill jag bara säga, att är det hans mening att göra gällande, att innevånarna i vårt land skola komma nära andra länders »själar» — som han säger — så äro vi svenskar nödsakade att lära oss många språk, engelska, om vi vilja lära känna Englands själ, och franska, om vi vilja komma nära Frankrikes själ. Det är omöjligt, att man i ett litet land som vårt kan lära sig alla språken, men om man lär sig esperanto, kommer man i förbindelse med andra länders »själar», i den mån man träffar esperantister.

Men det var icke av den anledningen, jag begärde ordet, utan det var av den anledningen, att herr Lithander uttalade sin ringaktning om möjligheten för en svensk att göra sig förstådd utomlands med esperanto. Det skulle icke vara möjligt, sade han, att med hjälp av esperanto få en bil i London eller en gondol i Italien. Men jag har fått båda delarna, fastän jag inte kan vare sig engelska eller italienska eller esperanto.

Jag har en personlig erfarenhet av vad en svensk kan vinna med esperanto, om han kan det något så när ordentligt. Jag var en gång tillsammans med en annan arbetarerepresentant från Sverige — också ledamot av denna kammare — på en kongress i Jugoslavien. Vid denna kongress, där 2,000 människor voro samlade, höllos anföranden på jugoslaviska, engelska, franska, tyska, spanska och polska språken, men svensken talade på esperanto, och liksom de andra talen översattes till jugoslaviska, så översattes även hans tal till jugoslaviska. Huru skulle vi båda, jag med min skånska och han med

Om världsproblemets språkfråga. (Forts.)

sin stockholmska dialekt, kunnat göra oss förstådda, om icke någon av oss kunnat esperanto?

När herr Lithander gjorde gällande, att en svensk, som friade på esperanto, inte skulle bli klok på om han fått ja eller nej, så förstod jag, att det måtte varit mycket länge sedan herr Lithander friade. Ty det behöver inte svaras vare sig ja eller nej. En något så när klok ung man förstår nog ändå vilket svar han får, det är jag övertygad om, men den får inte vara alltför gammal, som ger sig ut att fria.

Herr Mosesson undrade vad valmännen skulle säga om att vi syssla med esperanto, då vi ha många andra, viktigare saker att göra. Vad tro ni våra valmän skulle säga, om vi sitta här och diskutera esperanto, då vi ha mycket viktigare saker att sköta, sade herr Mosesson. Ja, för det första ha dock valmännen uppdragit åt oss att vara deras ombud i alla möjliga frågor, alltså även i språkfrågor. För det andra gäller det här inga kostnader, så att sparsamhetsidén behöver i varje fall icke nu utöva någon inverkan, och dessutom ha vi ju i dag god tid på oss. Och till sist skulle jag vilja säga, att från herr Mosessons håll har man under de 19 à 20 år, som jag varit i riksdagen, kommit med en hel del, som varit av mycket mindre betydelse för mänskligheten än den fråga, som vi diskutera i dag. Det kan herr Mosesson vara snäll att skriva sig till minnes, innan han ger sig på esperantisterna, då de vilja föra fram denna fråga.

Det förvånade mig mycket, att herr Fast var en så deciderad motståndare. Han kan ju sin småländska som jag min skånska, men nog skulle det vara rätt bra, om man hade möjlighet att lära sig ett språk, varmed man kunde komma nära andra länders själar. Att herr Hallén och herr Lithander kunna klara sig, som rådbråka en hel mängd språk, kanske mer eller mindre bra, det förstår jag, men att en genuin smålänning kan vara motståndare till detta, det, herr talman, begriper jag icke.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Det var egentligen bara en enda liten sak, som jag skulle vilja säga till herr Fast, när han sökte göra gällande, att reservanterna icke hade menat, att Kungl. Maj:t skulle göra den framställning till Nationernas förbund, som vi här begära. Det är alldeles misstag. Det må emellertid förlåtas oss reservanter, om vi icke kunna bedöma huruvida det nu skulle vara den lämpliga tidpunkten att framlägga en sådan sak i Nationernas förbund. Det är ju så många saker, som, innan en sådan aktion göres, måste tas under övervägande, och det är detta övervägande, som vi anse, att endast regeringen och icke riksdagen kan göra. Jag tror för övrigt, att en opinionsyttring från riksdagens sida i denna fråga skulle vara nog så välbetänkt, ty, om jag icke tar miste, var Sverige ett av de få länder, som, då denna fråga första gången var uppe till behandling i Nationernas förbund, vände sig emot tanken på skapandet av ett konstgjort internationellt hjälpspråk, under det att de stora länderna gåvo denna tanke sin anslutning. Jag tror därför, att det kan vara anledning till att riksdagen gör denna opinionsyttring.

I övrigt skulle jag vilja instämma i den föregående ärade talarens yttrande, som jag tyckte var värt att reflektera över. Jag förstår mycket väl herr Lithander, då han säger, att man reder sig överallt i andra länder med engelska. Jag tror, att det är riktigt i de kretsar, där herr Lithander rör sig, då han är ute och reser, men annorlunda ställer det sig, om en arbetare reser ut och rör sig i arbetarkretsar i Tyskland, i Ryssland, i Italien, i Spanien eller var som helst i andra än engelsktalande länder. Då reder han sig

Om världsproblemets språkfråga. (Forts.)

tämligen dåligt med engelska. Däremot är esperanto tämligen utbrett inom arbetarkretsar i olika länder och även i Frankrike och England, vilka länder enligt konstitutionsutskottets vice ordförandes uppfattning aldrig skulle vilja godkänna esperanto, och har där lika många anhängare som här i Sverige. Med esperanto reder man sig därför tämligen bra i varje land, där det finns esperantister, och det finns det praktiskt taget över hela jorden.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Andersson i Igelboda begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Vidare föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av väckt motion angående det paneuropeiska problemet; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Till behandling företogs härpå konstitutionsutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av väckta motioner i avrustningsfrågan. *Ang. avrustningsfrågan.*

Därvid yttrade:

Herr **Lindberg** i Umå: Herr talman! Då jag delar den uppfattning, som kommit till uttryck i herr Lindhagens motion nr 211, tillåter jag mig med åberopande av de motiveringar, som jag vid skilda tilfällen framfört här i kammaren i avrustningsfrågan, senast vid ett föregående plenums behandling av vissa motioner, att yrka bifall till herr Lindhagens motion nr 211.

Herr **Hallén:** Herr talman! Jag ber helt kort att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen först propositioner angående utskottets hemställan i mom. 1), nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stäl-

Ang. avrustningsfrågan. (Forts.)
let till motionen I: 211; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Härefter blev på herr talmannens därå givna proposition utskottets hemställan i mom. 2) av kammaren bifallen.

§ 11.

Föredrogos vart för sig

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckt motion angående en omläggning av världsekonomien samt tillrättaläggande av maskinernas och de juridiska personernas insatser;

nr 28, i anledning av väckt motion angående världsfredens problem och folkens samverkan; och

nr 29, i anledning av väckt motion om kompletterande av den konventionella internationella utrikespolitiken med ett sysslande även med ofredens djupliggande orsaker; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till instrumentell utrustning för de geologisk-mineralogiska och geografiska institutionerna vid universitetet i Lund;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för expeditionsvakten K. V. Sjögren att för uppflyttning i löneklass tillgodoräkna viss tjänstgöring;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse på Visby stad av Kungl. Maj:t och kronan tillkommande rätt till vissa av Visby högre allmänna läroverk disponerade tomter med därå uppförda byggnader;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttning av vissa ordinarie ämneslärare vid kommunala mellanskolor till samrealskolor; och

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa lärarinnor att såsom tjänstetid för uppflyttning i högre lönegrad få tillgodoräkna tjänstgöring vid viss enskild skola.

Kammaren biföll vad utskottten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget statsutskottets utlåtande, nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet.

I en den 24 februari 1933 dagtecknad proposition, nr 154, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden samma dag, föreslagit riksdagen att förklara sig icke hava något att erinra emot att för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet föreskrifter utfärdades i huvudsaklig överensstämmelse med vad i sagda statsrådsprotokoll angivits.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Norling*, nr 262, och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Landskrona, nr 447, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte i an-

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)
ledning av förevarande proposition förklara sig icke hava något att erinra emot att föreskrifter utfärdades i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna omförmälda sakkunnigas och skolöverstyrelsens förslag, men att bestämmelserna dock borde så avfattas, att ordinarie och tills vidare anställda lärare icke i något fall avstängdes från ansökningsrätt till ledigannonserade tjänster inom det skoldistrikt, dit de själva hörde;

dels två jämväl likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Sjödahl*, nr 275, och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Falkenberg, nr 453, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte med anledning av förevarande proposition förklara sig icke hava något att erinra emot att för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet föreskrifter utfärdades i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen angivits, dock med den ändring att de städer, som ej deltoge i landsting och som av Kungl. Maj:t i enlighet med den kungl. kungörelsen av den 9 oktober 1914 befriats från inspektion av sitt folkskoleväsen genom statens folkskoleinspektör, måtte även med avseende på uti propositionen angivna föreskrifter betraktas såsom egna inspektionsområden, samt att extra ordinarie och vikarierande lärare, vilka minst fyra terminer tjänstgjort inom ett skoldistrikt, måtte äga ansökningsrätt till inom skoldistriktet ledigförklarad lärartjänst;

dels ock två ävenledes likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ernfors m. fl.*, nr 278, och den andra inom andra kammaren av herr *Aronson m. fl.*, nr 454, i vilka motioner föreslagits, att sådana föreskrifter måtte meddelas, att lärare vid rikets folk- och småskolor tillförbundes skyldighet att underkasta sig förflyttning från en lärartjänst till en annan sådan befattning inom annat skoldistrikt, samt att vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förberörda förslag hänsyn måtte tagas till vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt herrar Sjödahls och Anderssons i Falkenberg ovannämnda motioner ävensom med avslag å övriga i ämnet väckta motioner, förklara sig icke hava något att erinra emot att för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet föreskrifter utfärdades i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 24 februari 1933 angivits, dock med iakttagande av de ändringar härutinnan, som utskottet i utlåtandet förordat.

Vid utlåtandet var fogad reservation utan angivet yrkande av herr *Ernfors*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Jag läste i en huvudstadstidning häromdagen en rubrik av innehåll, att statsutskottet utvidgat Kungl. Maj:ts förslag om ökade möjligheter att förflytta folkskollärare. Då det till äventyrs kanske finns någon här i kammaren, som tror, att statsutskottets behandling av den förevarande propositionen har lett till ett dylikt resultat, så har jag ansett mig böra begära ordet för att påvisa, att så ingalunda är förhållandet, utan att verkliga förhållandet är det rakt motsatta. Statsutskottets behandling av propositionen i fråga har i stället lett till det resultatet, att utskottet nu föreslår riksdagen till antagande av en anordning, som är väsentligt sämre än den, som Kungl. Maj:t har föreslagit.

Jag ser mig nödsakad att något rekapitulera läget i den förevarande frågan, då jag icke vågar förutsätta, att kammarens ledamöter ha haft tillfälle att

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)

sätta sig in i hur saken ligger till. 1932 års riksdag begärde hos Kungl. Maj:t en utredning om möjligheten att tvångsvis förflytta lärare vid folkskolor och småskolor i det välförstådda syftet att kunna rationalisera folkskoleväsendet genom indragande av överflödiga lärartjänster. Denna utredning gav till resultat ett förslag, som byggde på en anordning tillsvidare med frivillig förflyttning av lärare och förslagets grundtanke var, att en allmän generell inventering skulle göras i skoldistrikten för att utröna det verkliga behovet av lärartjänster för de närmaste åren. Desslikes skulle för varje skoldistrikt konstateras, hur många lärartjänster som skulle kunna indragas. Denna inventering skulle sedan ligga till grund för tillsättandet av ordinarie lärartjänster under en viss regleringsperiod, förslagsvis tänkt till tre år. Meningen var, att i regel samtliga ledigblivna tjänster under denna tid skulle ställas till förfogande för ansökningar med speciell företrädesrätt för lärare ifrån de skoldistrikt, där lärartjänster skulle indragas.

Huvudförutsättningen för att syftemålet med denna anordning skall kunna nås och för att man skall få till stånd den allmänna rörelse i lärarbeståndet, som är nödvändig för att indragningar överhuvud taget skola kunna ske, är givetvis, att man ställer goda platser till förfogande för ansökningar av dessa lärare från de tjänster, som skola indragas. Ställer man inga goda platser till förfogande, sitta naturligtvis lärarna kvar på sina gamla platser och hindra därigenom en nödvändig och nyttig rationalisering av skolväsendet i respektive distrikt.

Den ändring, som statsutskottet har gjort i propositionen och som jag särskilt vill rikta mig emot, innebär kort och gott, att de bästa tjänsterna skola undantagas från den allmänna cirkulation, som man vill åvägabringa. Statsutskottet har nämligen föreslagit, att förutom de lärare, som propositionen förutsätter skulle ha speciell förtursrätt att söka alla ledigblivna tjänster under viss tid, skulle jämväl extra ordinarie lärare få vara med och tävla var och en inom sitt distrikt. Förslaget är motiverat med hänsyn till de extra ordinarie lärare, som en längre tid ha suttit på sin tjänst utan att vinna ordinarie anställning. Det låter ju bestickande, och mången kan tro, att detta icke kan vara så farligt. Det är mänskligt att tycka synd om folk, som under lång tid fått lov att uppehålla en extra befattning och icke kunnat få en ordinarie. I själva verket är emellertid saken mycket mera betydelsefull än vad den kan se ut, därför att det är just de bästa platserna, som på detta sätt komma att besättas med extra ordinarie lärare. Sålunda komma dessa de bästa platserna att undandragas ifrån den cirkulation, som man har velat åstadkomma. Ty det ha vi väl alla klart för oss, som känna till hur det går till vid lärartillsättningar, att finns det en extra ordinarie lärare inom distriktet, och finns det någon möjlighet att tränga fram honom till förslaget, så nog blir han vald. Alltså skulle i dessa fall visserligen de lärare, som komma från distrikt, där lärartjänster skola indragas, få vara med att söka tjänster i städer och samhällen, där de extra ordinarie lärarna företrädesvis finnas, men de skulle sannolikt aldrig få placering. Därigenom bli inga platser lediga i landsorten, och några indragningar kunna alltså icke komma till stånd.

För att belysa vad det här kan vara fråga om, har jag tagit reda på hur många extra ordinarie lärare, som finnas anställda i riket vid folk- och småskolor, och det är icke något litet antal. Det är icke mindre än 1,042 extra ordinarie folkskollärare och 531 extra ordinarie småskollärarinnor, och dessa äro företrädesvis till finnandes i de större städerna och samhällena. I Stockholm finns det sålunda 93 extra ordinarie folkskollärare och 65 extra ordinarie småskollärarinnor. I Göteborg är det icke mindre än 110 extra ordinarie folkskollärare och 42 extra ordinarie småskollärarinnor. Liknande är förhål-

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)

landet, om man går till andra större städer. Det är huvudsakligen där, som man har laborerat med denna form att uppehålla tjänster med extra ordinarie befattningshavare. Detta medför, att samtliga lärartjänster i de stora städerna komma att helt och hållet undantagas från den cirkulation av lärarbeståndet, som man genom propositionen velat ernå. Såvitt jag förstår, och jag har sysslat litet med dessa saker förut, kommer man härigenom att gå förlustig en mycket stor del av den effekt, som man velat nå med hela anordningen.

Den motion, på vilken utskottet har byggt sitt ändringsförslag, är refererad i utskottsutlåtandet, och den lägger, vill jag säga, mycket ärliga för att icke säga cyniska synpunkter på hela detta spörsmål. Den utgår ifrån, att de lärare, som en gång kommit in vid folkskoleväsendet i en storstad, böra absolut ha rättighet att också vinna befordran i stadens folkskoleväsen. Det utgå motionärerna ifrån som alldeles självklart. Annars förefaller det väl rätt naturligt, att även dessa lärare lika väl som alla andra borde få finna sig uti att tävla om de platser, som till äventyrs stå till buds även utanför städerna. Utskottet bygger på den utgångspunkt, som motionärerna ha utgått ifrån, att folkskoleväsendet i en storstad är en intern inrättning, som skall rekrytera sig själv så att säga. Ingen får slinka in utifrån. I så fall är det självklart, att utskottets förslag är konsekvent, men jag kan svårligen tro, att det var riksdagens mening, då den i fjol begärde en utredning om tvångsförflyttning av lärare, att man skulle göra undantag för de stora städerna. Jag skulle vilja fråga utskottets representanter, som i fjol tillstyrkte en dylik skrivelse, om de då tänkte undanta lärarna i de stora städerna och endast tänkte sig en tvångsförflyttning för landsbygdens lärare, som sitta ute i avkrokarna, ha dåliga skolformer och måste leva på ogynnsamma platser. Såvitt jag förstår, var det icke riksdagens mening, och därför kan jag icke se annat än att om riksdagen går in för ett bifall av statsutskottets förslag i år, betyder det en reträtt från ståndpunkten av i fjol. Då tvekade man icke att begära en tvångsförflyttning, en anordning, som sedermera visade sig vara mycket svår att genomföra. Nu tvekar man att genomföra ens en anordning med frivillig förflyttning av hänsyn till vissa lärare, som man vill gynna.

Särskilt ur lärarnas egen synpunkt förefaller det högst önskvärt, att denna anordning med frivillig förflyttning av lärare kan få avsedd effekt, ty får den icke det, drives naturligtvis tvångsförflyttningen fram så mycket förr. Den utredning, som har legat till grund för propositionen, har emellertid visat, att det finns stora möjligheter att utan en tvångsförflyttning komma fram till den önskade rationaliseringen av folkskoleväsendet. Det är ett mycket stort antal tjänster, som årligen bli lediga inom hela riket och i proportion till det antal lärartjänster, som behöver indragas, ser det ut, som om den önskade rationaliseringen teoretiskt skulle kunna göras på kortare tid än ett år. Man har i skatteutjämningsberedningen utfört en utredning rörande avgången av lärare i folkskolan under fem år, och den har visat, att hela antalet avgångna lärare under en femårsperiod är 3,867 med ett medeltal av 773 om året. Endast till följd av inträdd pensionsålder avgår i medeltal per år under en femårsperiod 387 lärare. Skatteutjämningsberedningen och de särskilda sakkunniga, som tillkallades för utredning av förevarande spörsmål, ha försökt taga reda på hur många lärartjänster överhuvud taget, som äro överflödiga just nu och vilka borde indragas, och vi ha på olika vägar kommit till en summa av omkring 360. Följaktligen skulle det vara en sak, som kunde ordnas på relativt kort tid, att på de ledigblivna 773 tjänsterna placera de 360 övertaliga lärarna, varmed hela operationen vore gjord. Det är emellertid klart, att om man nu på så sätt

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)
stympar hela anordningen, att man undantar de bästa tjänsterna, så kommer också hela regleringsproceduren att avsevärt fördröjas. Det måste, såvitt jag förstår, bli till skada först och främst för rationaliseringssträvandet som sådant och därnäst för lärarna, ty under hela den tid, som denna regleringsprocess försiggår, komma lärarna att leva i ett visst osäkerhetstillstånd, och det kan icke vara till fördel vare sig för staten eller skoldistrikten eller lärarna.

Förutom denna ändring, som jag anser vara den allra mest anmärkningsvärda, och som jag önskar, att riksdagen icke skall biträda, har statsutskottet föreslagit en jämkning i den organisationsform, på vilken förslaget är byggt. Propositionens mening var, att regleringen och undersökningen skulle begränsas till varje inspektionsområde för sig. Här möta vi nu avsaknaden av en verklig instansordning för folkskoleväsendet. Man har praktiskt taget ingen verklig auktoritativ mellaninstans, på vilken man kan lägga de olika organisationsuppgifterna. Här har Kungl. Maj:t såsom enhet valt inspektionsdistriktet, där det finns en statlig myndighet, nämligen folkskoleinspektören, vilken kan anförtros vissa kontrolluppgifter. Nu har statsutskottet ansett detta område för litet och har velat vidga rayonen till att omfatta flera inspektionsområden, och man har då tänkt sig, att Kungl. Maj:t skulle göra en indelning av riket i sådana regleringsområden. Detta har man motiverat med att anordningen därigenom från början skulle få större effektivitet och dessutom bli billigare och enklare. Jag tillåter mig betvivla, att statsutskottets uppfattning därvidlag är riktig. Jag håller snarare för mycket sannolikt, att propositionens väg är effektivare och icke heller vidlyftigare. Enligt propositionen skulle nämligen inspektionsområdet bli regleringsområdet, men därest det icke skulle vara möjligt att inom inspektionsområdet ernå den önskvärda regleringen i särskilda fall, skulle skolöverstyrelsen ha rätt att efter särskild anmälan från skoldistriktet och folkskoleinspektören vidga ansökningsrayonen till flera inspektionsområden. På det sättet skulle skolöverstyrelsen i varje särskilt läge kunna sörja för att den önskvärda cirkulationen uppkomme. Går man in för en indelning i vissa bestämda distrikt, kommer man naturligtvis en gång i det läget, att det inom ett distrikt finnes många övertaliga lärare men inga tjänster, på vilka dessa lärare lämpligen kunna placeras. Enligt propositionen skulle i ett sådant läge skolöverstyrelsen kunna vidga rayonen och lägga till det eller det inspektionsområdet. För min del tror jag att om man lämnar inspektionsområdet såsom den naturliga rayonen, har man icke annat val än att på en gång gå till hela riket. Denna mellanform med en ny indelning av inspektionsområdena kommer att föra med sig besvärligheter, som man icke beräknat, och framför allt komma de inspektörer, som i detta nya område skola handhava det hela, att få ett sådant expeditionsarbete, att de måste ha biträden till sitt förfogande.

Herr talman! Med vad jag här sagt torde det vara klart, att jag helst ser, att Kungl. Maj:ts förslag vinner riksdagens bifall. Det lär emellertid icke vara stora utsikter därför nu, när statsutskottet så nära som på en enda reservant anslutit sig till de av mig berörda ändringsförslagen. Men jag skall icke förty, för att alldeles särskilt markera, att jag och mina kamrater i den sakkunnigeberedning, som haft med detta ärende att skaffa, icke vilja påtaga oss ansvaret för att i fortsättningen den föreslagna anordningen visar sig ineffektiv, och att vi förmena, att ansvaret bör läggas på riksdagen, som försämrat det förslag, som vi framlagt, och som upptagits i den kungl. propositionen, i varje fall framställa det yrkandet, att riksdagen måtte uttala sig för ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

I detta anförande, under vilket herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Osberg*, *Lindmark*, *Petersson* i Lerbäcksbyn och *Gustafson* i Kasenberg.

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Det föreliggande betänkandet från statsutskottet innehåller i tre avseenden ett förord för och ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Den första ändringen avser en utvidgning av det område, inom vilket ansökningsrätt skall finnas. Kungl. Maj:t har föreslagit, att detta område skulle bli inspektionsområdet, men statsutskottet har vid diskussion funnit, att det kunde vara lämpligt, att området ganska väsentligt utvidgades, och jag vill påstå, att om så kommer att ske, kommer den åstundade effekten av den ifrågasatta åtgärden att bli större. I det andra avseendet har utskottet vågat förorda en lindring i de förutsatta villkoren för annonsering av lediga tjänster. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle under vissa omständigheter annonseringen kunna komma att bli för en del skoldistrikt ekonomiskt ganska betungande. Utskottets förslag innebär en väsentlig modifikation, som emellertid icke tar bort någonting av den effekt, som man vill åstadkomma med kungörandet av lediga tjänster. I det tredje avseendet gäller det en fråga, mot vilken den föregående ärade talaren huvudsakligen vänt sig, nämligen frågan om man skulle ge rätt för extra ordinarie lärare inom ett skoldistrikt att få vara med och söka en ledig ordinarie tjänst inom det skoldistrikt, i vilket han är anställd. Jag skall gärna medge, att denna rena motsats till det förstnämnda ärendet, som jag talade om, innebär ett försvagande av Kungl. Maj:ts förslag och en bibehållen modifiering av effekten. Man får emellertid taga hänsyn till de omständigheter, under vilka skolverksamheten är organiserad i de större skoldistrikten. De stora skoldistrikten tillsätta faktiskt icke så många ordinarie lärare, som de skulle kunna göra, eller som de skulle ha rätt till, utan de hålla antalet ordinarie befattningshavare nere och operera av praktiska skäl med ett antal extra ordinarie lärare. Det har blivit praxis i de större skoldistrikten att göra på det sättet. I vissa skoldistrikt kan man ha ett mycket stort antal extra ordinarie befattningshavare. Nu tycker man, att den lärare, som under ett stort antal år, i varje fall under 5 år, oavbrutet haft sin tjänst i ett sådant skoldistrikt, åtminstone skulle kunna få vara med om att söka en eventuellt ledig ordinarie tjänst i det skoldistrikt, inom vilket han är anställd. Man skulle kunna tänka sig, att de stora skoldistrikten skulle gå in för den anordningen, att de utökade antalet ordinarie tjänster. Jag kan icke se något som helst hinder för dem att göra det, och då skulle man i alla fall ha någon glädje av den utav Kungl. Maj:t föreslagna anordningen.

Jag har redan medgivit, att på denna punkt har herr Andersson i Rasjön så till vida rätt, att detta innebär ett modererande av Kungl. Maj:ts förslag, men det är — det skulle jag vilja påstå — ett mycket blygsamt tillmötesgående av motionärernas anspråk, vilka sträckt sina krav mycket längre än statsutskottet velat vara med om. Är det så, att en lärare i tio terminer oavbrutet haft en tjänst i ett skoldistrikt, tycker man, att läraren i fråga åtminstone skulle kunna få vara med om att tävla, när en ordinarie tjänst blir ledig. Är det så att denna rätt, ifall den nu kommer att tillerkännas skoldistrikten, skulle komma att missbrukas — sådant kan ju tänkas, och man får ha sin uppmärksamhet riktad på den saken — är det icke värre än att man ett annat år skulle kunna påkalla en ändring av detta förhållande. Det kommer, såvitt jag förstår, att ganska snart visa sig, huruvida ett skoldistrikt respekterar tankegången i de föreslagna bestämmelserna eller icke. Om det gör på det sättet, att det orättfärdigt gynnar extra ordinarie lärare inom det egna skoldistriktet till men för mera förtjänta ordinarie lärare, som söka till detta skoldistrikt, och som blivit överflödiga på det andra stället, får man naturligtvis taga upp saken igen och säga ifrån, att man icke får handla på det sättet, och då får man väl vidtaga den skärpning, som kan befinnas vara nödvändig.

Jag tror sålunda, att kammaren utan att behöva hysa några större farhågor

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)
kan biträda det resultat, till vilket de olika ledamöterna inom statsutskottet efter diskussion kommit, och ber därför att få förorda statsutskottets förslag.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Den föregående ärade talaren förutsatte, att skoldistrikten skulle, om jag fattade honom rätt, lojalt foga sig i den anordning, som propositionen förutsatt. Jag tillåter mig betvivla, att någon lojalitet i detta fall är att påräkna. Tvärtom måste man utgå ifrån såsom självfallet, att skoldistrikten i det längsta försöka undvika de regleringsanordningar, som propositionen förutsätter. Det är från den utgångspunkten, som man måste behandla frågan. Man måste försöka sörja för att alla kryphål täppas till, och att möjligheten att placera övertaliga lärare så obeskuren som möjligt, står till buds. I Stockholm tillsättas årligen omkring 80 ordinarie lärartjänster. Herr Jonsson i Eskilstuna skall icke få mig att tro, att en enda av dessa lärartjänster kommer att besättas av en lärare, som söker sig till Stockholm utifrån ett distrikt, där lärartjänster skola indragas, utan samtliga dessa 80 platser komma säkert att besättas med extra ordinarie lärare, som givetvis komma att söka dessa tjänster. Och precis likadant blir det i Göteborg, där det finns ännu flera extra ordinarie lärare. Jag menar, att man bör ha klart för sig, att vill man ta märgen ur hela anordningen genom att taga bort ett så stort antal tjänster från cirkulationen — dessutom de bästa och mest lockande tjänsterna — skall man göra det i det klara medvetandet av vad saken gäller. Då kan man icke gärna såsom herr Jonsson i Eskilstuna trösta sig med att skoldistrikten komma att uppträda lojalt, ty man måste nog utgå ifrån, att de icke komma att göra det. Jag har trott, att meningen med hela anordningen varit att i rationaliseringssyfte kunna indraga så många lärartjänster som möjligt på så kort tid som möjligt, men är detta icke meningen, får naturligtvis också riksdagen handla därefter.

Jag har blivit uppmärksamgjord av herr talmannen på att jag borde föredraga det yrkande, som jag i mitt förra yttrande framställt. Det innebär ingenting annat än ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition och avviker således ifrån utlåtandet endast i de delar, som handla om de väckta motionerna. Jag tillåter mig alltså att få formulera detta yrkande sålunda, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 275, I: 262 och I: 278 samt II: 453, II: 447 och II: 454, förklara sig icke hava något att erinra emot att för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet föreskrifter utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 24 februari 1933 angivits.

Herr **Weijne:** Herr talman! Jag måste bekänna, att jag blev litet förvånad över det yrkande, som herr Andersson i Rasjön framställde, ty en del av de förändringar, som utskottet företagit, måste utan tvekan betecknas såsom förbättringar av Kungl. Maj:ts förslag, därigenom att de ge den ökade effekt av förflyttningar, som man vill vinna. Så är utan tvekan fallet, då det gäller en utvidgning av det område, inom vilket en förflyttning skall ske. Därigenom komme säkerligen en lärare i betydligt större utsträckning känna sig manad att söka en tjänst, som blir ledig, och till vilken han på grund av en indragning inom det egna skoldistriktet har företrädesrätt.

Sedan vill jag säga till herr Andersson i Rasjön, att utgår man ifrån att skoldistrikten skulle vara illojala, finns det möjlighet därtill också med det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt. Utgår man ifrån, att de större skoldistrikten icke vilja ha några av de överflödiga lärarna, saknar man ingalunda möjligheter. Man gör helt enkelt så att man tillsätter inga ordinarie

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)

lärartjänster utan man låter anstå därmed i avvaktan på att förflyttningsperioden skall taga slut. Jag vill se den myndighet, som i det läge, vi nu stå i, och med nuvarande ovissa förhållanden tvingar en kommun att omändra en extra ordinarie lärartjänst till en ordinarie. Så kommer icke att ske, och följaktligen finns här en lucka, som man icke kan täppa till enligt det förslag, som här är framlagt. När nu emellertid statsutskottet praktiskt taget varit enigt om att medge ansökningsrätt för vissa extra ordinarie och vikarierande lärare, har man skärpt kravet härför till tio terminers tjänstgöring.

Herr Andersson i Rasjön nämnde här siffror på antalet lärare, men det som vore av större intresse hade varit att få siffror på det antal skoldistrikt, som ha extra ordinarie och vikarierande lärare med mer än tio terminers tjänstgöring, och antalet av dessa lärare inom varje skoldistrikt. Då skulle det säkerligen visa sig, att det var mera i undantagsfall, som man hade en lärare med så pass omfattande tjänstgöring, och som alltså skulle få ansökningsrätt. Jag är själv representant för rikets sjätte stad, alltså ett av de största skoldistrikten, och kan därifrån vittna, att det finns inga extra ordinarie eller vikarierande manliga lärare, som ha tillnärmelsevis så lång tjänstgöringstid, som man här satt som villkor för ansökan inom det egna skoldistriktet. Jag tror, att detsamma är förhållandet i fråga om småskollärarinnorna. Jag kan icke med bestämdhet uppgiva det, men jag har den uppfattningen, att så är förhållandet.

Det kan i alla fall icke förnekas, att det i vissa fall kan åberopas goda skäl för ansökningsrätt inom det egna distriktet. Inom statsutskottets andra avdelning upplystes häromdagen vid behandling av en annan fråga om att i ett skoldistrikt i västra Sverige hade en extraordinarie lärarinna befordrats till ordinarie. Hon hade tjänstgjort regelbundet i tio år, och förut hade hon under sju år haft mera spridd tjänstgöring. Hon hade alltså varit extra inom skoldistriktet i sammanlagt 17 år. Man tycker, att åtminstone en sådan lärarinna skulle kunna få bibehålla rätten att söka ordinarie tjänst. Vill man gå med på det, har man bara att draga gränsen. Motionärerna ha velat draga gränsen vid fyra terminers tjänstgöring, men statsutskottet har funnit det vara för litet och har ansett, att effekten av förslaget under dylika förhållanden skulle bli mindre, samt därför sträckt sig till tio terminer. Naturligtvis kan antalet terminer diskuteras, men har man gått så långt som till tio terminer, tror jag, att det är en betänklig överdrift, om man säger, att Kungl. Maj:ts förslag därigenom blir så försvagat, att effekten till stor del kommer att tagas bort.

Vad man här bör göra klart för sig, är, att ingen kan på förhand bestämt säga, hur det förslag, som riksdagen kommer att antaga, antingen den antar statsutskottets eller Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, kommer att verka. Det är ett försök som göres. Men vad man med absolut säkerhet kan säga är, att om riksdagen nästa år eller året därpå finner, att effekten icke blivit den beräknade, så har man möjligheter att ändra och skärpa bestämmelserna. När så är förhållandet, att man icke bundit sig för framtiden, anser jag, att om man visar någon mjukhet i föreliggande situation, kan det anföras goda skäl härför.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag tillät mig räkna med att skolmyndigheterna skulle handla lojalt, när de gingo att vidtaga åtgärder i enlighet med den stadga, som eventuellt tillkommer med anledning av detta förslag. Men herr Andersson i Rasjön hade en rakt motsatt uppfattning och tillät sig säga, att skolstyrelserna icke komme att vara lojala i de större skol-

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)

distrikten. Hur vet herr Andersson i Rasjön det? Det är litet svårt att fälla en förhandsdom på detta generella sätt. Jag vet icke, om herr Andersson i Rasjön i fråga om skolstyrelserna i allmänhet har en så utomordentligt stor erfarenhet, att han har rätt att fälla ett sådant omdöme. Jag skall åtminstone be att på det bestämdaste få från en sådan misstanke fritaga skolstyrelsen i ett stort skoldistrikt, som jag under många år representerat, därför att den alltid utomordentligt strängt följt den regeln, att det är den mest förtjänte läraren, som skall ha platsen, var han sedan kommer ifrån och vilken bekännelse han än i övrigt anslutit sig till. Jag vet ju mycket väl, att man i somliga skoldistrikt, men det är i regel ingalunda de största, låtit andra och mycket ovidkommande hänsyn vara bestämmande, när man skall tillsätta lärare, och låtit relationer åt det ena eller andra hållet spela en alldeles obehörig roll. Är det så, att det finnes skolstyrelser, som förstå, hur de skola läsa skolstadgan, och som äro besjälade av intresse att alltid ge den under alla förhållanden mest förtjänte platsen, behöver man icke vara rädd. Är det så, att det blir en ordinarie lärare eller lärarinna överflödig någonstädes och vederbörande ha de bästa vitsord samt dessa vitsord äro bättre än de, som eventuellt sökande extra ordinarie lärare inom skoldistriktet ha, har skoldistriktet skyldighet att taga den, som är bäst.

Om nu andra kammaren biträder herr Anderssons i Rasjön förslag, så beslutar också kammaren en åtgärd, som jag icke är säker på att kammaren utan vidare är övertygad om är riktig och som kammaren sedan kanske kommer underfund med att man icke borde ha beslutat, och det är frågan om annonseringen av de lediga tjänsterna. I Kungl. Maj:ts förslag är det föreskrivet, att en ledig tjänst skall annonseras icke blott i de allmänna tidningarna utan också införas i den eller de facktidningar, som Kungl. Maj:t bestämmer. Det skall vara en kungörelse, i vilken alla de skoldistrikt angivas, från vilka lärare få söka den lediga tjänsten. Det kan under vissa omständigheter bli ett mycket stort antal skoldistrikt. Om man tänker på Skåne, skulle det kunna bli en ofantligt lång lista, som på detta sätt skulle behöva annonseras icke blott i de allmänna tidningarna utan också i flera facktidningar. Det blir en ganska kostsam historia för en hel del, skulle jag tro, och det kanske är skäl, att kammaren betänker sig mer än en gång, innan den utan vidare biträder det yrkande, som herr Andersson i Rasjön framställt.

Herr **Lindmark:** Herr talman! Herr Weijne ansåg, att statsutskottets förslag med större vidgade områden, där ansökningsrätt skulle vara medgiven, innebar en väsentlig förbättring och gav en större effektivitet i ifrågavarande avseende. Jag vill då erinra därom, att enligt statsutskottets förslag skulle dessa vidgade områden bestämmas på förhand. Man har följaktligen icke säkerhet för att det inom dessa vidgade områden verkligen finnas skoldistrikt med överflödiga lärarkrafter. Enligt propositionen sker däremot det första försöket inom inspektionsområdet. Visar det sig då, att området icke är tillräckligt, för att problemet skall kunna lösas, då säger man, att i andra hand området skall utvidgas att omfatta flera inspektionsområden och då väljer man just de inspektionsområden, där sådana överflödiga lärarkrafter finnas. Det synes mig härutinnan vara en större styrka, en möjlighet att göra anordningen effektivare, just genom att man vid detta sekundära förfarande kan välja de inspektionsområden, där man vet, att överflödiga lärarkrafter finnas.

Jag skulle också vilja säga, när herr Weijne påstod, att det blir så hårt mot de extra ordinarie lärarna, att man ingalunda enligt propositionen betagit dem rätten att söka platser. Det kommer alltid att finnas vissa inspektionsområ-

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)

den, där den föreslagna anordningen icke kommer att tillämpas. Då ha ju vederbörande rätt att vara med i tävlan om platser i sådana distrikt.

Herr Jonsson i Eskilstuna varnade andra kammaren för att gå med på ett bifall till herr Anderssons i Rasjön yrkande. Han påpekade, att det kan bli en överraskning för kammaren, bl. a. med hänsyn till den dyrbara annonseringen, som innebär, att i annonsen skulle intagas en uppräkning av samtliga skoldistrikt, som skulle beröras. Häremot vill jag erinra, att enligt propositionen skall i annonsen intagas en uppräkning av skoldistrikten endast inom det inspektionsområde den lediga platsen tillhör, men för såvitt jag förstår, blir det icke någon stor uppräkning. Skulle området utvidgas att omfatta flera inspektionsområden, innebär förslaget icke, att i detta fall denna uppräkning av skoldistrikten behöver äga rum utan att i annonsen då endast skall uppräknas inspektionsområdena. Vederbörande lärare, som ha intresse av att söka den utannonserade platsen, få sedan själva taga reda på, vilka skoldistrikt inom vederbörande inspektionsområden, som avses. För övrigt kan man överhuvud taget tala om, att annonseringen skulle bli så dyrbar och på grund härav varna för ett bifall till anordningen, då man i alla fall genom att göra denna anordning effektiv skulle vinna mycket större besparingar för kommun och stat, än vad denna annonsering skulle kosta? Det finns inga proportioner härvidlag. Det är klart, att man av vissa sparsamhetsskäl i fråga om annonsering icke får göra anordningen ineffektiv och därmed åstadkomma, att den avsedda besparingen icke kan komma till stånd för kommun och stat.

I fjol var riksdagen ganska djärv i sina uttalanden. Då begärde riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t, att förslag skulle framkomma, som innebure en vidgad möjlighet till förflyttning av lärarkrafter. Den skrivelsen innebar faktiskt yrkanden om möjligheter till tvångsförflyttning. I år är utskottet mera svagt i benen och vågar icke rekommendera kammaren ett fullföljande av fjolårets riksdagsbeslut utan vill moderera förslaget med hänsyn till de extraordinarie lärarna, så att det kommer att bli i betydande grad mindre effektivt, än vad ett bifall till propositionen skulle innebära. Jag vill å min sida varna riksdagen för att vara alltför räddhågad i detta fall. Ty om resultatet skulle visa sig bli mycket dåligt, ineffektivt, då får riksdagen gå in för något, som är värre, än vad som nu skulle komma att övergå de extraordinarie lärarna, nämligen en tvångsförflyttning av lärarkrafter. Icke minst med hänsyn till lärarkåren själv bör man redan i detta stadium se till, att man gör den föreslagna anordningen så pass effektiv, att man slipper gå in för en tvångsförflyttning.

Jag vill slutligen säga, att genom ett bifall till den kungl. propositionen oförändrad, som också i stort sett innebär ett bifall till de sakkunnigas förslag, skulle man sannolikt få fram ett förslag, som komme att visa sig vara så pass effektivt, att några vidare åtgöranden icke skulle behöva ifrågakomma, intill dess att det stora problemet enligt skatteutjämningsberedningens förslag kommer under riksdagens prövning.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till det av herr Andersson i Rasjön gjorda yrkandet.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Engberg:** Herr talman! Jag kan icke dölja, att jag var en smula överraskad, när jag tog del av de ändringar, som statsutskottet gjort i min proposition. De män, som utarbetade de sakkunnigas förslag, voro, som kammaren känner till, utvalda med hänsyn till deras erfarenhet från skiftande områden av folkskolans och kommunernas liv. Jag har den bestämda uppfattningen, att det resultat, vartill de sakkunniga kommit, var mycket väl avvägt, försiktigt, och att man

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)

stod med båda fötterna på verklighetens fasta mark. Man sträckte sig icke längre, än vad som kunde anses rimligt med hänsyn till föreliggande förhållanden, men lade det å andra sidan så praktiskt, att det skulle kunna få den avsedda effekten.

Ser jag nu först på propositionen, så har jag där hållit mig inom ramen för de sakkunnigas förslag. Min utgångspunkt har varit, att det här är ingenting annat än ett provisorium, men skapar man ett provisorium på detta område, bör å andra sidan tillses, att effektiviteten blir den bästa möjliga.

De tre punkter, där statsutskottet nu har satt in med ändringsförslag, äro ju, som här redan omnämnts i debatten, för det första frågan om omfattningen av ansökningsrätten, den geografiska omfattningen så att säga, för det andra annonseringen och för det tredje spörsmålet om ansökningen för de extra ordinarie. Jag ber att få börja med den sista punkten.

Jag tror, att man inom statsutskottet i hög grad har underskattat en faktor här, som vi måste räkna med. Ute på landsbygden veta vi, att det nog i allmänhet ställer sig så, att det beror rätt mycket på personliga relationer och dylikt, när det gäller val av lärare. Går jag nu till städerna, är det i hög grad på samma sätt. Man har kännedom om någon extra ordinarie, man tycker om vederbörande och man säger därför: Varför skall icke han få komma i fråga? Skjuter man då in de extra ordinarie här som ansökningsberättigade, är jag i likhet med herr Andersson i Rasjön rädd för att det kommer att leda till att den avsedda effekten helt enkelt kommer att utebli. Här är icke fråga om att begå någon orättvisa mot de extra ordinarie, utan huvudfrågan måste ju vara att sörja för att den effekt, man avsett, också ernås. Jag måste för min del bekänna, att jag delar de farhågor, som här uttalats, att om de extra ordinarie skulle på detta sätt bli ansökningsberättigade, skulle det leda till att man på denna punkt icke kunde göra rättvisa åt dem, som på grund av indragningar blivit lediga och därför enligt grundtankarna här äro ansökningsberättigade. Jag skulle tro, att det på denna punkt tyvärr skulle komma att visa sig, att farhågorna varit befogade.

Vad annonseringen beträffar, tror jag, att min ärade vän herr Jonsson i Eskilstuna högst betydligt överdrivit farhågorna i detta avseende. Det är ju dock på det sättet, att här får man laga efter läglighet. Han tog nu det allra värsta tänkbara fallet, då man måste räkna upp i annonserna alla möjliga distrikt, och ansåg, att de skulle bli kostsamma. Det är svårt att framkomma med någon som helst gissning beträffande dessa annonskostnader, men nog får jag säga mig, att de väga fjäderlätt i jämförelse med den ekonomiska fördel, som vinnes, om den med förslaget avsedda effekten åstadkommes.

Tar jag alltså — för att nu följa denna ordning baklänges — den första punkten till sist, d. v. s. omfattningen, så måste jag nog säga mig, att propositionens väg, att man först stannar vid inspektionsområdet och om det visar sig, att det icke nappar där — för att använda en bild från fisket — tar man till ytterligare inspektionsområden, och nappar det slutligen icke där, gör man ansökningen fullständigt fri, är en praktisk och förnuftig anordning mot den av statsutskottet föreslagna, där man klipper av så att säga mellanledet och börjar med ett vidgat område och sedan går till full frihet. Jag tror, att det överensstämmer bäst med hela den försiktiga och realistiska läggning, som både de sakkunnigas betänkande och propositionen har, att man vidbliver denna linje.

Jag ber därför, herr talman, att få för min del hoppas, att kammaren ger sitt bifall till Kungl. Maj:ts förslag, alltså det yrkande, som har framställts av herr Andersson i Rasjön.

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Jag nödgas begära ordet ytterligare en gång, när herr Weijne så bestämt vidhåller, att statsutskottets förslag i avseende å distriktsindelningen skulle vara en förbättring i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag. Jag skall för att klargöra det för herr Weijne och möjligen någon annan taga ett exempel, som ligger mig rätt nära. Jag tar Kopparbergs län. Det indelas i tre inspektionsområden, Dalarnes Västra, Dalarnes Norra och Dalarnes Östra inspektionsområden. Söder därom ligger Västmanlands län med dess inspektionsområden. Kopparbergs län och Västmanlands landskap bilda ett stift. Jag håller för sannolikt, att om Kungl. Maj:t skall göra en distriktsindelning, kommer det att bliva Kopparbergs län med dess tre inspektionsområden eller till äventyrs Kopparbergs län och Västmanlands län. Men inom dessa tre inspektionsområden äro förhållandena relativt likartade i avseende på behovet att indra lärartjänster. Jag föreställer mig, att man rätt snart kan komma i den situationen, att möjligheten att förflytta lärare på frivillig väg är helt och hållet stängd inom detta område. Enligt utskottets förslag är det då punkt: man kan icke gå längre. Propositionen förutsätter, att sedan den första möjligheten uttömts, nämligen den att inom inspektionsområdet få den önskvärda regleringen, skall skolöverstyrelsen utvidga räjongen genom att till inspektionsområdet lägga ett eller flera andra områden, där övertaliga lärare finnas: alltså, det blir en rationell fördelning av regleringsmöjligheterna vid varje tillfälle. I detta avseende har Kungl. Maj:ts proposition avgjort större förtjänster än utskottets förslag. Utskottet möter rätt snart den stela gräns, som är dragen kring de tre eller fyra inspektionsområdena. Enligt propositionen åter äro möjligheterna praktiskt taget obegränsade. Teoretiskt kan man tänka sig, att i enstaka fall vidga ansökningsrätten till att gälla för innehavare av indragningstjänster över hela riket.

Vad beträffar annonseringen, herr Jonsson i Eskilstuna, måste man naturligtvis utgå från, att när anordningen är frivillig, måste den förknippas med den största möjliga publicitet, så att alla de lärare, som hava företrädesrätt att söka en viss tjänst, skola få reda på att de hava möjlighet därtill. Om icke skoldistrikten skulle räknas upp i annonsen, skulle man behöva särskilt underrätta de ansökningsberättigade lärarna. Det är förresten icke så, herr Jonsson, att det kommer att finnas indragningstjänster inom alla skoldistrikt i inspektionsområdena. Det kommer att vid varje tid finnas endast ett visst antal skoldistrikt inom inspektionsområdena, där så är fallet. Och även om man får räkna upp 15—20 skoldistrikt i annonsen, vad spelar det för roll med hänsyn till önskvärdheten att låta vederbörande lärare veta, att de hava ansökningsrätt och att det sålunda finnes möjlighet för dem att söka tjänster?

Herr **Weijne:** Herr talman! När herr Andersson i Rasjön säger, att uppräkningen skall göra veterligt för lärarna, att de hava ansökningsrätt, är det skäligen överflödigt. Ty om en lärare tjänstgör i ett skoldistrikt, känner han själv till, om det finnes överflödiga tjänster där och om han alltså är delaktig av ansökningsrätten. Vad han behöver veta är, att tjänsten kungöres med denna begränsning. Men det är icke under alla förhållanden nödvändigt att räkna upp skoldistrikten.

Sedan ett par ord, herr talman, om indelningen! Följer man Kungl. Maj:t, kan det i olyckligaste fall bliva så, att en tjänst skall kungöras till ansökan ledig tre gånger: först för lärare, som sitta i skoldistrikt med överflödiga tjänster inom inspektionsområdet; sedan skall skolöverstyrelsen kunna vidga ansökningsrätten till annat inspektionsområde; och för det tredje skall tjänsten kunna sökas av alla lärare. För utskottet har det tett sig onödigt krångligt. Vi hava resonerat så, att det är bättre att skrida till den andra instansen

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)
från början och få större områden, så att man med säkerhet kan veta, att det kommer att bliva sökande, därför att området är så stort och lärarna hava större möjligheter och kanske också större intresse att röra på sig.

Nu invänder herr Andersson i Rasjön, att det kan mycket väl tänkas, att man får en sådan indelning, att inom ett område icke finnas några överflödiga tjänster men inom ett annat område finnes ett större antal. Just för att förebygga det har utskottet givit Kungl. Maj:t största möjliga frihet. Utskottet säger ingenting om hur indelningen skall ske. Man anger bara som exempel, att det skall vara flera inspektionsområden. Men ingenting hindrar Kungl. Maj:t att göra en inventering av överflödiga tjänster och med utgångspunkt därifrån fastställa lämpliga områden. Det förtroendet har utskottet för Kungl. Maj:t.

Sedan vill jag allra sist mot herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet säga, att om det vore så, att alla extra ordinarie lärare skulle få ansökningsrätt inom det egna skoldistriktet, då vore hans farhågor fullständigt befogade. Men ingen i utskottet har velat gå den vägen. Vad det gäller — det vill jag starkt understryka — är endast att giva ansökningsrätt inom det egna skoldistriktet för lärare och lärarinnor med minst tio terminers extra tjänstgöring. Jag vädjar till herrarna i kammaren, av vilka ett stort antal är ordförande eller ledamöter av folkskolestyrelser och skolråd, att tänka på de egna förhållandena: hur många kunna stå upp och säga, att inom hans skoldistrikt finnes det extra lärare med en så lång tjänstgöring? Det hör nog till undantagsfallen. Man skall icke försöka påstå, att denna bestämmelse skulle så fullständigt göra den frivilliga förflyttningen om intet. Den innebär en viss försvagning — det vill ingen bestrida. Men inom utskottet tror man, att trots den försvagning, som man här i billighetens namn gjort, skall man i alla fall nå den effekt, som är avsedd med den frivilliga förflyttningen.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Bara en liten invändning mot herr Andersson i Rasjön. Det rör en detalj, och det rör denna fråga just om annonseringen. Det är ingen stor fråga i detta sammanhang, det medger jag. Men man bör åtminstone veta vad man gör också i detta sammanhang. Och det gör man icke, om man tror på vad herr Andersson i Rasjön säger. Ty han har tydligen icke riktigt ordentligt läst statsutskottets utlåtande eller icke fattat, vad som säges i detta sammanhang. Här är icke fråga om att hindra en ordentlig publicering och icke att ordentligt kungöra för lärarna, att det finnes ordinarie platser att söka. Det talas också i statsutskottets utlåtande om, att det skall ske annonsering även i facktidningarna. Där få lärarna kännedom om, att det finnes platser lediga att söka. Men vi anse icke nödvändigt, att också i facktidningarna alla skoldistrikt räknas upp. Det kan till äventyrs vara ganska många, i vilka det finnes platser att söka för lärarna. Jag menar, att man kan från facktidningarna hänvisa till den kungörelse, som författningsenligt skall publiceras i de allmänna tidningarna, Post- och Inrikes tidningar. Herr Andersson i Rasjön vet nog lika bra som jag, att på många områden tillämpas ett sådant förfaringssätt, att den föreskrivna kungörelsen offentliggöres helt i Post- och Inrikes tidningar men att sedan i de organ, som allmänheten läser, det införes ett kort meddelande om själva faktum och gives en hänvisning till det och det numret av Post- och Inrikes tidningar, där man får ytterligare upplysningar. Varför skall detta praktiska förfarande, som införts på så många andra områden, icke också kunna användas i detta sammanhang? Det vill jag fråga.

Ang. indragning av lärartjänster vid folkskoleväsendet. (Forts.)

Om herr Andersson i Rasjön säger, att lärarna icke läsa Post- och Inrikes tidningar, så vill jag påpeka, att de minst lika lätt och kanske ofta lättare kunna skaffa Post- och Inrikes tidningar än vad andra människor hava, när det gäller att få taga del av vad som står där. På det området känner jag förhållandena bra, kanske bättre än herr Andersson i Rasjön. Och jag står för vad jag sagt.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Herr Jonsson i Eskilstuna undrade, om jag icke läst utskottets utlåtande. Därtill svarar jag, att jag gjort det, fastän det icke berett mig något nöje att läsa det. Jag vill fråga herr Jonsson, om han, som grundligt läst detta utlåtande, har verkligt klart för sig, hur den bestämmelse kommer att verka, som han syftade på och som skulle innebära den ändringen, att huvudannonsen med uppräkningen skulle stå i Posttidningen och att i facktidningarna bara skulle stå en hänvisning till denna. Det komme att verka i den riktningen, att det i varje fall icke befordrade den publicitet, som herr Jonsson medger, att facktidningarna ha men däremot icke Posttidningen. Därest utskottet föreslagit tvärtom, d. v. s. en specificerad annons i facktidningarna och en mera sammandragen i Posttidningen, så hade jag icke haft något emot det. Men nu har utskottet föreslagit den anordning, som enligt min mening är minst effektiv.

Vidare anfördes ej. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Andersson i Rasjön under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Andersson i Rasjön, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 68, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Andersson i Rasjön under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren bifallit det av herr Andersson i Rasjön under överläggningen framställda yrkandet.

§ 13.

Härefter föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 30, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

Punkterna 1—6.

Lades till handlingarna.

Punkten 7.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Vidare föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 31, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkterna 1—5.

Lades till handlingarna.

Ang. verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 6*, angående granskning av de i utlåtandet omförmälda protokoll och berättelser, yttrade

Herr **Paulsen:** Herr talman! Vid föregående års riksdag tillstyrkte bankoutskottet en proposition, som gick ut på, att det skulle ställas 30 miljoner kronor till regeringens förfogande för att hjälpa vissa banker, som kunde komma i behov därav mellan riksdagarna. Bankoutskottet grundade sitt beslut i mycket stor utsträckning på uttalanden av vissa experter, som tillkallats. Bland dessa hade chefen för Kreditkassan meddelat, att bland de banker, som behövde hjälp, var Göteborgs handelsbank, och där skulle krävas en hjälp på ungefär 10 miljoner kronor. Nu har rekonstruktionen gjorts, och det har kostat staten icke 10 miljoner kronor utan 13,822,072 kronor. Det är klart, att detta skulle väcka ganska stort uppseende. Nu är det så, att Göteborgs handelsbank hade bland annat tre engagemang, som ansågos för stora för en bank av den storleksordning, som Göteborgs handelsbank har. Ett av dessa engagemang, ett rederi, behövde göra stora avskrivningar. Det var dessa avskrivningar, som lades till grund för, att Göteborgs handelsbank skulle rekonstrueras. När i år bankinspektören var inkallad till utskottet, ställdes en förfrågan till honom, hur det kunde hänga ihop, när det beräknade beloppet slog så mycket fel. Han svarade, att grunden till detta vore, att de beräkningar, som gjorts angående dessa avskrivningar, grundade sig på beräknade värden av fartygen, vilka beräkningar emellertid vore gjorda år 1926. Men uppgifterna lämnades under föregående år. Det är klart, att när man lämnar uppgifter 1932, som grunda sig på beräkningar rörande värdet av fartyg, vilka beräkningar gjorts 1926, måste det bliva fel. Jag vill säga, att gör man i allmänhet sådana beräkningar eller grundar man sina uttalanden på sådana beräkningar, som gjorts flera år tidigare, är det icke konstigt, om det beräknade och det verkliga förhållandet komma i en mycket egendomlig relation till varandra.

Jag har, herr talman, icke gjort denna reservation eller nu begärt ordet för att framställa något yrkande. Jag har endast ansett, att det vore riktigt, att dessa förhållanden bragtes till kammarens kännedom.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt lägga punkten till handlingarna.

Punkten 7.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Slutligen föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 32, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 16.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från bevillningsutskottet:

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 11 juli 1919 (nr 406) angående försäljning av pilsnerdricka; och

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) m. m. ävensom en i ämnet väckt motion;

från första lagutskottet:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av förordningen om nya strafflagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall m. m.;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 10 maj 1929 om trafikförsäkring å motorfordon;

nr 178, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande makes rätt att till make överlåta egendom; och

nr 179, i anledning av väckt motion om uppsägning av konventionen för lösande av konflikter mellan lagar och jurisdiktioner i fråga om äktenskapsskillnad och hemskillnad m. m.; samt

från riksdagens kansli:

nr 174, angående viss ändring i sjömanshus- och mönstringsförordningen; och

nr 175, angående avskaffande av det inom statens vattenfallsverk tillämpade tantiemsystemet.

§ 17.

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående läroverksadjunkten F. V. Arfwidssons tjänstårsberäkning jämte en i ämnet väckt motion;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående läroverksadjunkten A. B. E. Roséns tjänstårsberäkning jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 72, i anledning av kamrarnas återremiss av punkten 4:o i statsutskottets memorial nr 51, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 179, gjorda framställning angående anslag till utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående kristendomsundervisningen i rikets folkskolor.

§ 18.

Justerades protokollsutdrag.

§ 19.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Johanson* i Hallagården	under	4	dagar	fr. o. m.	den	4	maj	och
» *Pettersson* i Hällbacken	»	4	»	»	»	6	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.8 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Stockholm 1933. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.
331293